

Міністерство внутрішніх справ України
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ФАКУЛЬТЕТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
ДЛЯ ПІДРОЗДІЛІВ ПРЕВЕНТИВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

**ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ
ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ
СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ**

Методичні рекомендації

Колектив авторів

За редакцією
к.ю.н., доц. *В.Д. Поливанюка*

Дніпро
2021

УДК 351.74

О-72

*Схвалено науково-методичною радою
Дніпропетровського державного університету
внутрішніх справ (протокол № 11 від 25.08.2021)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Роман МИРОНЮК – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративного права, процесу та адміністративної діяльності Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Родіон ГАРМАШ – начальник тренінгового центру ГУ НП в Дніпропетровській області, старший лейтенант поліції.

О-72 Особиста безпека працівників поліції під час виконання службових обов'язків : метод. рекомендації / кол. авт. ; за ред. к.ю.н., доц. В. Д. Поливанюка. Дніпро : ДДУВС, 2021. 68 с.

Розглянуто та розкрито окремі питання забезпечення особистої безпеки поліцейського в різних ситуаціях службово-бойової діяльності.

Методичні рекомендації призначені для використання в освітньому процесі ЗВО МВС, системі службової підготовки поліцейських.

Авторський колектив:

Поливанюк В. Д. – кандидат юридичних наук, доцент; **Казначесв Д. Г.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Мислива О. О.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Миронюк С. А.** – кандидат юридичних наук, доцент; **Біліченко В. В., Бойко О. І., Великий Ю. М., Гіденко Є. С., Тінін Д. Г., Токар А. А.**

© Автори, 2021

© ДДУВС, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час зупинки транспортного засобу	5
1.1. Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з невідомим рівнем ризику	5
1.2. Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з середнім рівнем ризику	8
1.3. Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з високим рівнем ризику	10
РОЗДІЛ 2. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час поводження з вибухонебезпечними речовинами, невідомими предметами та під час розслідування злочинів, вчинених із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв	13
РОЗДІЛ 3. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час застосування службових собак	21
РОЗДІЛ 4. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції в умовах надзвичайних ситуацій	30
РОЗДІЛ 5. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час застосування, використання та поводження з вогнепальною зброєю	35
РОЗДІЛ 6. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час надання домедичної допомоги	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	55
ДОДАТОК	57

ВСТУП

Перед співробітниками Національної поліції ставляться завдання підвищеної складності, які часто доводиться виконувати в особливих, екстремальних ситуаціях, наближених до військових умов, небезпечних для здоров'я і життя, пов'язаних із звільненням заручників, застосуванням фізичної сили, спеціальних засобів і вогнепальної зброї, забезпеченням правопорядку під час проведення публічних заходів, у разі виникнення стихійних лих і надзвичайних ситуацій. Найчастіше ці ситуації пов'язані з загрозою психічному стану людини та її здоров'ю. Для успішного вирішення поставлених завдань від поліцейського потрібна максимальна готовність як у фізичному плані, так і в плані психологічної стійкості. Велика кількість співробітників поліції, які загинули, отримали поранення, каліцтва і контузії під час виконання службових обов'язків, свідчить про пониження ролі тактико-спеціальної підготовки та особистої безпеки в системі професійної підготовки. Першопричиною цього є відсутність необхідних навичок дій в таких ситуаціях.

Особиста безпека працівників поліції в наш складний час є одним з важливих чинників для успішного вирішення їх службових завдань, особливо в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. Особисту безпеку працівників поліції треба розглядати як обов'язок, а не право співробітників. Забезпечення особистої безпеки – одна з основних функцій, які виконують співробітники поліції, що може врятувати їм життя в різних ситуаціях службово-бойової діяльності. Тому забезпечення безпеки працівників поліції є пріоритетним завданням для самих працівників поліції, суспільства та держави.

Розділ 1

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТОЇ БЕЗПЕКИ ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ЗУПИНКИ ТРАНСПОРТНОГО ЗАСОБУ

1.1. Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з невідомим рівнем ризику

Ризик – це невизначена подія або умова, яка в разі виникнення може призвести до несприятливих подій [9, с. 7].

Ризик проявляється у всіх сферах діяльності, на всіх етапах функціонування і розвитку об'єкта, їхньої взаємодії з навколишнім середовищем і всередині себе. Транспортна галузь не є винятком [9, с. 7].

Під час своєї професійної діяльності поліцейські зупиняють сотні автомобілів для перевірки. Щоб досягти успіху, під час фактичної зупинки та після зупинки поліцейському потрібно постійно оцінювати ситуацію.

Алгоритм дій поліцейських:

- 1) ухвалює рішення про зупинення транспортного засобу, водій якого порушив ПДР, про що доповідає оперативному черговому;
- 2) обирає безпечне місце для зупинення та за допомогою спеціальних світлових і звукових пристроїв подає сигнали про необхідність зупинити транспортний засіб правопорушника;
- 3) уступом зупиняє патрульний автомобіль позаду автомобіля правопорушника (на відстані 5–7 метрів);
- 4) вмикає нагрудну камеру;
- 5) оцінює дорожню обстановку та виходить із службового автомобіля;
- 6) із дотриманням заходів особистої безпеки наближається до зупиненого транспортного засобу;
- 7) наближаючись до транспортного засобу, перевіряє чи зачинена кришка багажника;
- 8) оглядає салон автомобіля (в умовах темної пори доби освітити салон ліхтарем або запропонувати водієві увімкнути освітлення салону в разі, якщо скло автомобіля тоноване, використати мобільний телефон для контролю пасажирів у салоні транспортного засобу);
- 9) вимагати від водія залишатись у транспортному засобі та руки тримати в полі зору поліцейського;

10) розташуватись за однією зі схем з урахуванням концепції «Контакту-прикриття»;

11) представляється (називає прізвище, посаду, спеціальне звання, за вимогою, пред'являє службове посвідчення та називає причину зупинки транспортного засобу);

12) попереджає особу про використання технічних приладів та засобів, що мають функції фото-/відеозапису (відповідно до вимог ст. 40 Закону України «Про Національну поліцію» [1]);

13) вимагає від водія надати необхідні документи для перевірки (свідоцтво про реєстрацію транспортного засобу, посвідчення водія відповідної категорії на право керування транспортним засобом, а в разі складання протоколу вимагає страховий поліс власників наземних транспортних засобів);

14) просить водія залишатися у своєму авто, а сам повертається до патрульного автомобіля;

15) перевіряє особу та транспортний засіб за інформаційно-пошуковими базами даних;

16) складає адміністративні матеріали;

17) повертається до правопорушника;

18) віддає документи та копії відповідних матеріалів.

Чинники, які необхідно враховувати під час зупинення транспортного засобу:

1) характер зупинки;

2) місце зупинки;

3) кількість пасажирів;

4) поведінка водія та пасажирів;

5) можлива зброя;

6) тип транспортного засобу.

Негайне зупинення транспортного засобу здійснюється:

1) через гучномовець;

2) із застосуванням червоного та синього проблескових маячків;

3) за допомогою жестів (у винятках).

Заходи під час зупинки автомобіля, які дозволяють зменшити вплив небезпечних чинників на особисту безпеку поліцейського, містять у собі зупинку транспортного засобу будь-яким із наведених способів, а також зупинку службового автомобіля уступом на відстані 3–5 метрів позаду зупиненого транспортного засобу.

Будьте готові вийти зі службового автомобіля або продовжувати рух у разі спроби втечі водія транспортного засобу, який був зупинений.

Підготовка до підходу:

- 1) відрегулювати освітлення, оглянути навколишню територію;
- 2) перевірити свою безпеку щодо попутного потоку транспортних засобів (дзеркала);
- 3) вийти з транспортного засобу, під час наближення намагатися не виходити за уступ свого транспортного засобу;
- 4) спостерігати за водієм, пасажиром та їх діями.

Для забезпечення особистої безпеки, наближаючись до зупиненого транспортного засобу, поліцейський повинен дотримуватися таких заходів безпеки:

- 1) повідомити оперативного чергового про місце зупинення транспортного засобу, причину, колір та вказати державний номерний знак;
- 2) заблокувати двері службового автомобіля;
- 3) підходити до транспортного засобу, що оглядається, ззаду, від дверей водія (в разі потреби, позаду, від дверей пасажира) під кутом, який забезпечить можливість якісного огляду салону автомобіля;
- 4) перевірити, чи багажник транспортного засобу не відкритий;
- 5) оглянути салон через вікна, щоб переконатися у відсутності небезпеки;
- 6) зупинитися на безпечній відстані від транспортного засобу та водія, щоб уникнути травм або пошкоджень, при раптовому початку руху або різкому відкриттю дверей;
- 7) розташуватись позаду середньої стійки автомобіля правопорушника;
- 8) постійно стежити за діями водія та пасажирів;
- 9) вимагати від водія вимкнення двигуна;
- 10) в разі потреби вимагати від водія ввімкнути світло всередині, опустити всі вікна автомобіля та освітлити салон ліхтарем;
- 11) документи, пред'явлені водієм необхідно брати/віддавати лівою рукою («слабкою рукою»);
- 12) в жодному разі не просувати руку та інші частини тіла в салон автомобіля (це дуже небезпечно);
- 13) не повертатися до особи, яка перебуває в транспортному засобі, спиною;
- 14) у разі небезпеки чи загрози з боку водія – подавати сигнал своєму напарнику;
- 15) запобігати наближенню сторонніх осіб під час спілкування з водієм (це обов'язок прикриття);
- 16) постійно підтримувати візуальний контакт з напарником, щоб у разі потреби зробити заздалегідь узгоджений невербальний жест

(сигнал про небезпеку).

У разі виявлення автомобіля, що розшукується:

- 1) негайно повідомити про це чергового;
- 2) вжити всіх необхідних заходів для затримання транспортного засобу, з урахуванням особистих заходів безпеки та безпеки інших учасників дорожнього руху (змусити вийти водія із автомобіля під приводом перевірки та усунення недоліків на місці зупинки пов'язаних із забрудненням державного номерного знака та/або не працюючого покажчика повороту).

Для спілкування з водієм, який вийшов з автомобіля, необхідно зійти з проїжджої частини, водночас усім поліцейським, які беруть участь у затриманні, необхідно зайняти такі позиції, які їм дозволять страхувати один одного, унеможливаючи вогонь по «одній лінії» (контакт/прикриття).

З метою забезпечення особистої безпеки поліцейському забороняється:

- 1) сідати в транспортний засіб, що оглядається, крім випадків крайньої необхідності;
- 2) перебувати попереду або позаду транспортного засобу, що перевіряється;
- 3) стояти між особою та поліцейським (напарником), безпеку якого він гарантує.

1.2. Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з середнім рівнем ризику

Середній рівень виникає тоді, коли водій не реагує на законну вимогу поліцейського зупинити транспортний засіб та продовжує рух [7, с. 178].

Зупинка транспортного засобу із середнім рівнем загрози за всіма діями подібна до зупинки з невідомим ступенем ризику і передбачає кілька необхідних заходів безпеки, а саме необхідне прикриття та підтвердження інформації черговому.

Підставою для переслідування є невиконання вимоги зупинки транспортного засобу, яка є обов'язковою для всіх учасників дорожнього руху.

Правила проведення переслідування:

- 1) під час переслідування транспортного засобу поліцейський обов'язково вмикає пробліскові маячки червоного та синього кольору та звукові сигнальні засоби на патрульному автомобілі;

2) про проведення переслідування обов'язково повідомляється черговий та безпосередній керівник із зазначенням марки, моделі, кольору, державного номерного знака переслідуваного транспортного засобу, а також напрямку руху, можливість блокування та зміни в організації руху інших (додаткових) екіпажів поліції;

3) через гучномовець пасажир-поліцейський закликає водія переслідуваного транспортного засобу зупинитися;

4) про напрямок і характер руху транспортного засобу систематично повідомляє чергового;

5) координуються та узгоджуються дії з іншими екіпажами, що прибули на допомогу (бажано залучити якомога більше екіпажів, що психологічно правопорушнику не залишить жодного шансу для втечі).

Техніка зупинки під час переслідування:

1) не рекомендується здійснення контакту транспортних засобів, це може бути здійснено виключно в разі крайньої необхідності (наприклад, забезпечення безпеки громадян, сторонні особи не повинні постраждати);

2) вогнепальна зброя може бути застосована у випадках, якщо патрульний переконаний в ефективності її застосування відповідно до закону;

3) переважним способом зупинення є його блокування іншими патрульними автомобілями, а завданням екіпажу, який проводить переслідування, є постійне спостереження за ним;

4) дозволяється відступити від Правил дорожнього руху, якщо тільки це не створює небезпеку для інших учасників руху і громадян.

Алгоритм оцінки ризиків такий самий, як і під час зупинки транспортного засобу з невідомим рівнем ризику.

Не потрібно заважати патрульному, який вступає в контакт з водієм, подавати команди і контролювати підозрюваного.

Один патрульний відповідальний за контроль підозрюваного, тоді як інші контролюють автомобіль.

У разі загострення ситуації або якщо особа своїми словами та/або діями дає достатньо підстави вважати, що вона, перебуваючи за кермом транспортного засобу, створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейському, то таку особу потрібно відсторонювати від керування транспортним засобом.

Відсторонення водія від керування транспортним засобом полягає в примусовому припиненні руху, звільненні транспортного засобу від особи, що ним керує, і має на меті припинення протиправної поведінки особи і попередження можливих шкідливих його наслідків.

Якщо особа чинить опір, не йде на контакт і не виявляє бажання

самовільно покинути свій транспортний засіб, то в такому разі це здійснюється примусово разом із напарником.

Поліцейський, який здійснював прикриття, обходить ззаду авто правопорушника та стає поруч із напарником, після чого поліцейський, який здійснював контакт із правопорушником, відчиняє двері автомобіля, а другий поліцейський хапає водія за ближню руку та за допомогою впирання руки у середню стійку автомобіля (використати руку як важіль) водій сам почне подавати тіло із салону авто, де поліцейський, який відчиняв двері, підхопить водія. Після чого водія вкладають на підлогу та надягають кайданки.

Також на практиці бувають випадки, коли водіїв витягували з автомобіля за вуха, великі пальці рук та нижню щелепу (в перерахованих місцях є больові точки та велика кількість нервових закінчень).

1.3. Тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з високим рівнем ризику

Перш ніж говорити про тактичні засади, алгоритм та особливості зупинки транспортного засобу з високим рівнем загрози, потрібно визначити, що таке високий рівень ризику.

Високий рівень ризику – це поєднання ймовірності та наслідків настання несприятливих подій, що в службово-бойовій діяльності можуть призвести до загибелі [9, с. 45].

Варто зауважити, що водій та/або транспортний засіб оцінюють як високий рівень загрози у разі:

- 1) перебування водія та/або транспортного засобу в розшуку;
- 2) наявності інформації, що в салоні автомобіля є зброя, вибухонебезпечні речі або такі, що загрожують життю чи здоров'ю людей;
- 3) наявності інформації, що в салоні автомобіля перебуває особа, яка вчинила кримінальне правопорушення і намагається втекти;
- 4) якщо водій своїми діями створює загрозу життю чи здоров'ю людей та/або поліцейського;
- 5) якщо водій не зупиняється на вимогу поліцейського.

Тактика дій поліцейського:

- 1) зупинити транспортний засіб на безпечній відстані від транспортного засобу правопорушника (5-7 м);
- 2) доповісти черговому всю необхідну інформацію (місце знаходження, марку, модель, колір, а також державний номерний знак);

- 3) викликати підкріплення (мінімум два екіпажі);
- 4) вийти з поліцейського автомобіля та привести зброю у бойову готовність;
- 5) через гучномовець надати команди:
 - a) «Водію, вимкніть двигун та покладіть ключі запалювання на дах транспортного засобу»;
 - b) «Увімкнути світло в салоні (в нічний час)»;
 - c) «Опустити вікна»;
 - d) «Всі, хто перебуває в автомобілі, висунути руки у вікно»;
 - e) «Водію, відчиніть ззовні водійські двері (постійно тримаючи дві руки у видимості, руки вгору)»;
 - f) «Повільно вийти з транспортного засобу»;
 - g) «Повернутися навколо, поки не скажу стоп»;
 - h) «Рухайся спиною на мій голос»;
- б) здійснити затримання правопорушника (надягти кайданки, провести поверхневу перевірку, зібрати інформацію);
- 7) зазначена процедура затримання проводиться щодо інших осіб по черзі (затриманих осіб саджаємо у службове авто).

Контроль освітлення позаду поліцейського основного підрозділу, який вступає в контакт із підозрюваним.

Обов'язки основного підрозділу:

- 1) вибір місця зупинки;
- 2) ініціювання зупинки ;
- 3) зупинка за 5–7 метрів позаду підозрюваного транспортного засобу;
- 4) керівництво іншими екіпажами (нарядами);
- 5) подання усних команд особам, які перебувають у підозрюваному транспортному засобі;
- б) організація «підрозділу для затримання».

Підрозділ прикриття, що перебуває ліворуч:

- 1) зупинка ліворуч від основного підрозділу під кутом і прикриття його автомобіля;
- 2) відповідальний за прикриття лівого боку підозрюваного транспортного засобу.

Підрозділ прикриття, що перебуває праворуч:

- 1) зупинка праворуч від основного підрозділу в один ряд з основним автомобілем;
- 2) відповідальний за прикриття правого боку підозрюваного транспортного засобу;
- 3) відповідальний за радіозв'язок під час зупинки;

4) перевірка підозрюваного транспортного засобу, коли всі відомі підозрювані вийшли з автомобіля (якщо є змога, дві особи);

5) проведення перевірки багажника підозрюваного транспортного засобу після перевірки салону.

Правила переміщення та затримання підозрюваних:

1) максимальне використання освітлення для отримання переваги;

2) виведення водія з авто;

3) утримання всіх пасажирів в автомобілі та робота з кожним окремо;

4) контроль поведінки і застосування кайданків перед тим, як завести підозрюваного за автомобіль основного підрозділу;

5) проведення поверхневої перевірки патрульним, який саджає особу в автомобіль;

6) отримання інформації (скільки осіб перебуває в автомобілі; чи підозрювані озброєні; чи є заручники, діти).

Отже, потрібно запам'ятати:

1. Необхідно бути завжди морально готовим до зупинки транспортного засобу .

2. Пам'ятати про принцип «якщо раптово».

3. Не буває двох схожих ситуацій.

4. Необхідно робити вибір місця зупинки на свій розсуд.

5. Бути готовим до непередбачуваних обставин.

РОЗДІЛ 2. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час поводження з вибухонебезпечними речовинами, невідомими предметами та під час розслідування злочинів, вчинених із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв

Рис. 2.1. Вибухонебезпечні речовини

З початком антитерористичної операції на сході України неймовірно зросла значущість ефективної боротьби з різними видами тероризму, який став серйозною загальнодержавною проблемою. Особи, які здійснюють терористичну діяльність, для досягнення своїх злочинних цілей широко використовують вибухові пристрої як промислового, так і кустарного виробництва, через що виникає необхідність вироблення певного алгоритму грамотних дій співробітників Національної поліції (далі – НП).

Для успішного розкриття і розслідування подібних злочинів особливу увагу необхідно надавати початковим невідкладним слідчим діям і оперативно-розшукових заходам.

У разі виявлення співробітником ОВС підозрілого вибухонебезпечного предмета під час огляду місця події необхідно припинити огляд до прибуття *фахівців* з огляду на те, що предмети можуть бути замасковані (приховані) і мати більш серйозну загрозу для оточення.

Рис. 2.2. Прихований вибухонебезпечний предмет

Під час виявлення підозрілого вибухонебезпечного предмета або боєприпасів співробітнику НП рекомендовано виконати такі дії:

1. Контролювати ситуацію на місці виявлення підозрілого предмета, діяти впевнено і не допускати паніки.

2. Необхідно візуально переконатися в наявності цього предмета і визначити ступінь його небезпеки. Для цього необхідно знати ступінь небезпеки боєприпасів, а також ознаки, що характеризують вибуховий пристрій, як-от:

– наявність на предметі проводів, антен, ізоляційної стрічки, скотча тощо;

– наявність шуму (цокання, клацання, електронний писк тощо);

– наявність на предметі елементів живлення, перемикачів;

– наявність натягнутого дроту, мотузки, волосіні (розтяжка), перебувають у контакті з підозрілим предметом;

– незвичайне розташування предмета (злочинці розміщують вибуховий пристрій у місцях, де їх руйнівна і нищівна сила буде більш ефективною);

– видимі зміни на місцевості (наявність ділянок із засохлої травою, розпушену ґрунтом, піднесенням дерном тощо);

– специфічний хімічний запах, який виходить від підозрілого предмета й інші ознаки.

Рис. 2.3. Замаскований вибухонебезпечний предмет

Працівникові НП також необхідно пам'ятати, що зовнішній вигляд виявленого підозрілого предмета, боєприпасу може приховувати його справжнє призначення і ступінь руйнівного впливу.

3. Необхідно зафіксувати час виявлення підозрілого предмета, боєприпасів.

4. Перед наближенням до виявлених об'єктів вимкнути всі засоби зв'язку.

5. Вивести з місця виявлення підозрілого предмета, боєприпасів громадян і не допускати проїзду транспортних засобів.

6. негайно повідомити про виявлений предмет, боєприпаси безпосередньому керівнику та до чергової частини ОВС.

7. Здійснити евакуацію людей з небезпечної зони на безпечну відстань (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Види вибухонебезпечних предметів та радіус їх ураження

Промислові (штатні) боєприпаси		Інші вибухонебезпечні предмети (об'єкти)	
Вид боєприпасу	Мінімальна відстань (з урахуванням впливу осколків), м	Вид предмета (об'єкта)	Мінімальна відстань (з урахуванням впливу осколків), м
Граната РГД-5	50	Жерстяна банка 0,33 л	60
Граната Ф-1	200	Чемодан (кейс)	230
Граната РГН	24	Дорожній чемодан	350
Граната РГО	150	Легковий автомобіль	600
Троtilова шашка масою 200 г	45	Мікроавтобус	920
Троtilова шашка масою 400 г	55	Вантажна автомашина (фургон) до 5 т	1 240
Міна МОН-50	85	Вантажна автомашина (фургон) понад 5 т	1 785

Зазначені відстані є приблизними, оскільки на місцевості точно їх визначити складно. Тож, зважаючи на це, під час визначення безпечних зон необхідно здійснювати евакуацію на більш далекі відстані з урахуванням захисних властивостей об'єктів, розташованих на місцевості (залізобетонні конструкції, монолітні будови, природний

рельєф місцевості тощо). У будь-якому разі мінімальна відстань від виявленого підозрілого предмета, боєприпасу невеликого розміру повинна бути не менше 300 м.

8. Забезпечити охорону місця виявлення підозрілого предмета, боєприпасу і дочекатися приїзду оперативних служб.

9. Діяти за вказівкою керівників оперативних служб, надавати необхідну допомогу.

На місці виявлення підозрілого предмета, боєприпасів, категорично заборонено:

1) використовувати будь-які засоби зв'язку, які подають радіосигнал або генерують електромагнітне поле (рація, мобільний телефон, планшет тощо);

2) близько наближатися, чіпати або переміщати підозрілий предмет, боєприпас;

3) чіпати або переміщати об'єкти, які перебувають в безпосередній близькості від виявленого предмета, боєприпасів;

4) заливати, засипати, накривати будь-чим виявлений предмет, боєприпас;

5) допускати поблизу виявленого предмета наявність боєприпасів, проїзд транспортних засобів;

6) здійснювати температурний, механічний, звуковий, світловий або електромагнітний вплив на виявлений предмет, боєприпас;

7) курити, користуватися запальничками та іншими джерелами вогню;

8) здійснювати пошук інших вибухонебезпечних об'єктів до прибуття фахівців;

9) допускати в небезпечну зону кого-небудь з числа цивільного населення, крім співробітників оперативних служб.

Будь-яка отримана під час огляду місця події інформація збільшує обсяг відомостей, необхідних для всебічного розкриття й розслідування протиправної дії.

Крім того, працівник НП, що перебуває на місці виявлення вибухонебезпечних предметів, повинен здійснювати охорону, фіксувати письмово або за допомогою пристроїв відеозапису все, що стосується цієї події, вжити заходів щодо розшуку і затриманню підозрілих осіб, встановленню свідків, доповідати в чергову частину ОВС про зміни оперативної обстановки і суворо виконувати встановлені правила безпеки.

Рис. 2.4. Види вибухонебезпечних предметів

У разі виявлення підозрілих предметів або об'єктів, зовні схожих на вибухові пристрої, співробітник НП повинен пам'ятати, про холоднокровність, швидку реакцію і дотримання зазначених рекомендацій, що гарантують не тільки безпеку інших працівників спецслужб, цивільного населення, а й успіх подальшого розкриття і розслідування злочину.

Огляд місця події під час розслідування злочинів, скоєних із застосуванням вибухових речовин і вибухових пристроїв, відіграє надзвичайно велику роль у розкритті й розслідуванні цих подій. Своєчасний, повний і тактично правильний огляд місця події надалі дозволить побудувати правильні версії, спрямувати розкриття злочину в потрібне русло, виявити злочинця і не дати йому вчинити новий злочин, а також отримати важливі відомості щодо багатьох обставин, що підлягають доказуванню в кримінальній справі: часу, місця, способу, мотивів і цілей вчинення злочину, чинників, що сприяють його вчиненню, характеру і розміру шкоди тощо.

Спеціальні вибухотехнічні роботи – (п. 1.4 наказу МВС України від 19.08.2019 р. № 691) здійснюють особи, які мають право самостійного їх проведення (кваліфікацію спеціаліста-вибухотехніка), відповідно до вимог Положення про Вибухотехнічну кваліфікаційну комісію МВС України та порядок надання працівникам органів внутрішніх справ та їх позбавлення права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт, затвердженого наказом МВС України від 15 грудня 2011 року № 924.

Спеціалісти-вибухотехніки – (п. 1.6. наказу МВС України від 19.08.2019 р. № 691) здійснюють пошук, експертний огляд, розрядження, транспортування та знешкодження вибухових пристроїв і вибухових речовин (спеціальні вибухотехнічні роботи) відповідно до

вимог підпункту 13 пункту 4 Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України, затвердженого наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343.

Під час виконання завдань з охорони публічного порядку:

1. Виконуючи завдання з охорони правопорядку в місцях масового скупчення людей, необхідно звертати особливу увагу на осіб, що переносять габаритні сумки, портфелі, спортивні рюкзаки.

Ці особи можуть проявити занепокоєння, неадекватну реакцію в разі появи співробітника НП і зробити спробу загубитися в натовпі. Також необхідно відстежувати осіб, які намагаються покинути громадське місце, попередньо залишивши речі, що мають при собі.

У разі відсутності можливості прийняття оперативних заходів працівник ПНП повинен повідомити про підозрюваних осіб іншим нарядам поліції, що забезпечують правопорядок на цій території.

2. На адміністративній дільниці або маршруті патрулювання ПНП зобов'язаний організувати взаємодію з посадовими особами, а також громадянами, які постійно перебувають на території, що обслуговується, проводити з ними роз'яснювальну роботу щодо заходів антитерористичної безпеки і необхідності негайного інформування про виявлення підозрілих предметів.

Перебуваючи на маршруті, треба концентрувати увагу на огляді місць ймовірної закладки вибухових пристроїв, відстежувати припаркований автотранспорт з нечіткими або нестандартними реєстраційними номерами.

В обов'язки НП входить організація дій в разі надходження інформації про виявлення вибухових пристроїв та вибухонебезпечних предметів. Тактика ПНП при цьому буде залежати від алгоритму, який містить такі дії, як:

- запис паспортних даних заявника та відомостей, які мають значення для розкриття злочину в подальшому;
- негайної доповіді до чергової частини ОВС та безпосереднього керівництва;
- вжиття заходів щодо встановлення та затримання осіб, підозрюваних в причетності до приготування (замаху) на злочин;
- забезпечення безпеки громадян: попередження і виведення їх із зони можливого ураження.

У разі виявлення вибухонебезпечних предметів і вибухових пристроїв ПНП повинен:

- провести візуальний огляд підозрілого предмета загалом;
- про виявлений предмет доповісти у чергову частину ОВС, повідомивши зовнішні ознаки, місцезнаходження, час виявлення та інші

обставини, що мають значення для справи;

- вжити необхідних заходів щодо виведення з місця виявлення сторонніх осіб на безпечну відстань, не допускаючи паніки;

- місце виявлення ВВП взяти під охорону і очікувати прибуття спеціалістів вибухотехнічної служби МВС, МНС та слідчо-оперативної групи;

- після прибуття оперативних груп доповісти про обставини події та вжиті заходи.

У разі безпосереднього отримання ПНП від громадян знахідок, які за зовнішнім виглядом нагадують ВВП, необхідно:

- помістити їх в безпечне місце й унеможливити доступ до них сторонніх осіб;

- зафіксувати установчі дані громадянина, який передав знахідку, а також інші відомості, що мають значення для розкриття злочину надалі;

- негайно доповісти в чергову частину ОВС;

- вжити всіх необхідних заходів щодо встановлення і затримання осіб, стосовно яких є обґрунтовані підозри про їхню причетність до протиправних дій.

Рис. 2.5. Забезпечення охорони місця виявлення вибухонебезпечних предметів

У разі отримання інформації про загрозу вибуху ПНП зобов'язаний:

1. Негайно, прибувши на місце події, встановити заявника або свідків і уточнити інформацію про виявлений покинутий або підозрілий предмет, його місцезнаходження.

2. Встановивши заявника або свідків виявлення підозрілого

предмета, записати їх повні дані, попросити відійти на безпечну відстань і залишатися там до прибуття слідчо-оперативної групи.

3. Провести візуальний огляд підозрілих предметів. Забороняється проводити самостійно огляд будівель об'єкта та прилеглої до нього території, автостоянок з метою виявлення ВНП.

4. У разі підтвердження інформації про вибуховий пристрій під час візуального огляду підозрілого предмета сповістити чергову частину ОВС.

5. З метою недопущення паніки не треба оголошувати справжню причину евакуації (вона повинна бути залегенована). Маршрути проходження евакуйованих у безпечну зону організуються якнайдалі від ВНП.

6. Організувати охорону місця події. Виставити оточення по периметру небезпечної зони із залученням інших нарядів ПНП, патрульних, дільничних та ін.

Забороняється вкривати підозрілий предмет бронезилетами, різними противовибуховими ковдрами, будь-якими іншими предметами й матеріалами.

7. Повідомити диспетчеру комунальних служб про необхідність відключення об'єктів газо-, енерго і водопостачання.

8. Фіксувати через засоби фіксації все, що стосується цієї події. У разі зміни оперативної обстановки негайно доповідати в чергову частину.

9. Після прибуття спеціалістів-вибухотехніків МВС та відповідального керівника або слідчо-оперативної групи доповісти старшому про вжиті заходи і надалі діяти за його вказівкою.

Категорично забороняється:

1. У який-небудь спосіб впливати на об'єкти, що нагадують за формою вибухонебезпечні предмети або вибухові пристрої.

2. Намагатися самостійно знешкодити зазначені об'єкти.

3. Користуватися допомогою сторонніх осіб у знешкодженні підозрілих об'єктів.

РОЗДІЛ 3. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час застосування службових собак

Собака, або пес (лат. *canis*), – рід ссавців родини псових (лат. *Canidae*), який об'єднує звірів з добре розвиненими довгими кінцівками, пристосованими до швидкого бігу (кігті невтяжні) [8].

У системі Національної поліції застосування службових собак визначено вимогами п. 12 ч. 3 ст. 45 Закону [1]. В цьому розумінні службова собака визначається як спеціальний засіб, а отже, наявні певні правила їх застосування та/або використання, так само як і заходи безпеки під час роботи з ними.

Відповідно до вказаної норми службова собака може застосовуватись у конкретних визначених випадках:

- 1) патрулювання;
- 2) переслідування та затримання особи, яка підозрюється у вчиненні кримінального правопорушення;
- 3) під час конвоювання (доставлення) затриманої або заарештованої особи;
- 4) для відбиття нападу на особу та/або поліцейського.

Отже, в Законі [1] чітко визначено підстави застосування вказаного спеціального засобу, а отже, повинні бути алгоритми роботи з ними.

Основним нормативно-розпорядчим документом роботи зі службовими собаками є Інструкція з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України [3], яка визначає чітку організацію роботи зі службовими собаками та визначає межі їх застосування. Зокрема, йдеться про кінологічні центри, які утворюють та які діють на підставі вказаного наказу. Діяльність кінологічного центру спрямована на забезпечення потреб підрозділів кримінальної, патрульної, спеціальної поліції, поліції охорони та особливого призначення, інших підрозділів територіальних органів Національної поліції, відділів (відділень) поліції.

Обов'язковим правилом використання службової собаки є її застосування разом із кінологом. Тобто до роботи з використанням службових собак допускаються лише працівники поліції, які пройшли відповідну кінологічну підготовку у навчальних закладах (установах) поліції, де готують кінологів, й отримали позитивні результати під час складання необхідних заліків.

Вони залучаються тільки для виконання завдань, пов'язаних з використанням службових собак у протидії злочинності та забезпеченні

публічної безпеки і порядку, обов'язків, що полягають у вирощуванні, утриманні та дресируванні (тренуванні) службових собак.

Кінологи зі службовими собаками можуть брати участь в оперативно-розшукових та профілактичних заходах, які проводяться іншими органами виконавчої влади чи військовими формуваннями, за спільно розробленими планами.

У вказаних кінологічних центрах проходять тренування та виховують службових собак, які поділяють на:

1) розшукових – для розшуку за запаховими слідами осіб, які вчинили кримінальне правопорушення, для проведення вибірки людини та речі, пошуку речових доказів і стріляних гільз, затримання особи чи групи осіб, які втікають;

2) патрульно-розшукових – для патрулювання, використання під час забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, пошуку правопорушника по «гарячому» запаховому сліду, затримання особи чи групи осіб, що втікають, припинення нападу на кінолога чи інших осіб;

3) вартових – для охорони спеціальних установ і об'єктів поліції та об'єктів, що охороняються поліцією охорони;

4) конвойних – для припинення втечі й затримання осіб, які втекли з-під варти;

5) спеціальних (з пошуку вибухових речовин, вогнепальної зброї, наркотичних засобів, трупів;

б) для проведення одорологічної вибірки (собаки-детектори).

Для використання у підрозділах поліції спеціального та особливого призначення в кінологічному центрі можуть утримуватись спеціально підготовлені собаки, яких використовують в антитерористичних заходах.

Крім того, з метою створення резерву поголів'я службових собак у кінологічному центрі утримують резервних собак.

Однією з основних функцій кінологічних підрозділів є участь кінологів зі службовими собаками в складі слідчо-оперативних груп під час проведення оглядів місць подій, заходів щодо припинення злочинів, пошуку та затримання злочинців, виявлення вибухових речовин, зброї, набоїв і наркотичних засобів, трупів, стріляних гільз, інших предметів, що можуть використовуватись як речовий доказ, припинення кримінальних правопорушень, забезпечення публічної безпеки і порядку, охорони прав і свобод людини, охорони об'єктів і територій державної, приватної та інших форм власності, а також установалення місцезнаходження безвісти зниклих та безвісно відсутніх.

Також важливою функцією роботи кінологічних підрозділів є

забезпечення службової діяльності відокремлених підрозділів територіальних органів Національної поліції України згідно з розподілом функціональних обов'язків кінологів за напрямками організації роботи з використання службових собак для:

- розшуку людей (правопорушників) за запаховими слідами;
- пошуку вибухівки, вибухових пристроїв та вогнепальної зброї;
- пошуку наркотичних засобів, наркотичних речовин та прекурсорів;
- пошуку трупів чи їх залишків тощо.

Рішення про застосування службового собаки (собак) на місці події **ухвалює старший** слідчо-оперативної групи (старший операції) на основі інформації (пропозицій) кінолога щодо доцільності такого застосування.

Службових собак, як правило розшукові, для пошуку підозрюваних осіб за їх запаховими слідами та виявлення речових доказів застосовують на місцях вчинення вбивств, зґвалтувань, розбоїв, грабежів, тілесних ушкоджень, різних крадіжок, підпалів, інших неочевидних злочинів для їх розкриття.

У разі залучення кінолога (зі службовим собакою) до складу слідчо-оперативної групи та інших нарядів поліції він проходить **інструктаж** щодо порядку несення служби і **правил застосування** службового собаки.

ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ використовувати службових собак **не за призначенням, непідготовлених, які втратили свої службові якості або хворі.**

У разі використання службових собак на стаціонарних постах патрульної поліції, **блокпостах та контрольних постах** поліції **обладнують місце** для їх тимчасового утримання.

Доставлення кінологів зі службовими собаками до місця події чи проведення інших заходів, а також їх повернення забезпечують автотранспортом чергової частини підрозділу поліції або КП, або інших підрозділів поліції.

Під час слідування кінолога зі службовим собакою в пішому порядку до місця несення служби і під час повернення **собака має перебувати ліворуч від кінолога на короткому повідку без намордника.**

У разі виклику кінолога зі службовим собакою огляд місця події до їх прибуття, як правило, не проводиться, крім випадків, за яких необхідно зберегти речові докази та інші предмети, що мають значення у справі, або в екстремальних випадках (повінь, пожежа, можлива зміна обставин, знищення слідів тощо).

Доцільність застосування службового собаки визначають кінолог разом із слідчим чи іншими учасниками слідчо-оперативної групи на підставі даних, установлених під час огляду місця події.

Давність учинення злочину та погодні умови не унеможливають застосування службових собак.

Збір запахових слідів і предметів для використання розшукових собак чи собак-детекторів на місці вчинення кримінального правопорушення здійснюють з дозволу керівника (старшого) групи з огляду місця події після його фотографування. Факт вилучення запахових слідів і засіб їх консервації працівники слідчо-оперативної групи фіксують у протоколі огляду місця події, про що складають окремий протокол.

Кінолог на місці події:

1) визначає межі огляду місця події і порядок його проведення з метою виявлення слідів і предметів, які мають значення для застосування розшукового собаки, та на основі наявної інформації визначає доцільність застосування собаки;

2) уживає заходів для затримання особи, яка вчинила кримінальне правопорушення, за допомогою розшукового собаки (за запаховими слідами, речами і предметами, залишеними на місці події), у тому числі для пошуку предметів, які мають значення для розкриття і розслідування кримінального правопорушення;

3) бере участь у блокуванні місця скоєння кримінального правопорушення, його огляді, виявленні шляхів відходу порушника;

4) вивчає обставини і характер події, установлює час учинення кримінального правопорушення, кількість осіб, що його вчинили, їх прикмети і напрямки руху, визначає інші чинники, які мають значення для розшуку правопорушників по «гарячих» слідах;

5) позначає місця виявлення на шляху слідування розшукового собаки предметів і речей, які можуть бути використані для пошуку правопорушника із застосуванням службового собаки, під час проведення першочергових оперативно-розшукових заходів чи слідчих дій, якщо є потреба, бере участь у вилученні предметів і речей, у межах компетенції уживає заходів щодо їх збереження;

6) доводить до керівника слідчо-оперативної групи інформацію про можливе походження і використання для розкриття злочину різноманітних запахоносіїв (слідів, предметів), виявлених на місці події або на шляху руху правопорушників;

7) з метою виявлення підстав для застосування розшукового собаки разом з іншими працівниками поліції оглядає місця біля вікон, дверей, парканів, газонів, грядок, а також територію, прилеглу до місця події, на

якій запахи слідів зберігаються довше;

8) обстежує шляхи руху осіб після з'ясування обставин учинення кримінального правопорушення і вивчення обстановки місця події, визначає спосіб застосування розшукового собаки;

9) використовуючи отриману інформацію, застосовує розшукового собаку для розшуку правопорушника за його запаховими слідами;

10) обстежує за допомогою розшукового собаки місця можливого укриття правопорушника (горища і підвали прилеглих будівель, незамкнені сховища, лісопаркові зони, кар'єри тощо);

11) за допомогою розшукового собаки здійснює обшук місцевості або приміщень для виявлення речових доказів або осіб, які переховуються;

12) разом з іншими працівниками поліції бере участь у встановленні і затриманні осіб, причетних до вчинення кримінального правопорушення. У разі потреби застосовує собаку для вибірки осіб, підозрюваних у вчиненні кримінального правопорушення;

13) застосовує собаку для затримання правопорушника (у разі спроби втечі) або припинення опору;

14) за відсутності можливостей використання службового собаки або втрати ним сліду діє за вказівкою керівника слідчо-оперативної групи.

У разі виявлення на місці події слідів кількох осіб розшуковий собака застосовується щодо кожного з цих слідів або одночасно використовується кілька розшукових собак.

У випадках тривалого переслідування правопорушника (5–10 км) від того місця, де собака припинив упевнено відпрацьовувати слід, використовується інший розшуковий собака.

Розшукові собаки можуть застосовуватися по «зворотному сліду» (маршрут переміщення правопорушника чи потерпілого до місця події) для встановлення місцезнаходження потерпілого або підозрюваного до вчинення кримінального правопорушення.

Службові собаки використовуються на довгому чи короткому повідку, у наморднику чи без нього залежно від конкретної ситуації.

Для відпрацювання сліду розшукового собаку використовують на довгому повідку у спеціальній слідовій шлейі зі світловідбивальними ідентифікуючими написами та без намордника. У разі потреби (наприклад, для відпрацювання сліду в лісі) собаку пускають без повідка та нашийника (шлейі).

Якщо собака, пройшовши невелику відстань, втратив слід, кінолог повертається до місця події і знову використовує його, попередньо впевнившись у правильності визначення вихідної точки. Для підсилення запаху собаці дають обнюхати предмети або речі,

залишені правопорушником на місці події (головний убір, взуття, рукавичка тощо).

Під час роботи собаки по сліду працівники слідчо-оперативної групи рухаються за кінологом на відстані 20–25 кроків, оглядаючи прилеглу місцевість з метою виявлення слідів, знарядь кримінального правопорушення, інших предметів, які можуть стати доказами, а також для попередження нападу.

У разі відсутності на місці події видимих слідів особи собаку пускають на місцевість для самостійного пошуку запахового сліду (обшук місцевості). Перед застосуванням собаки необхідно впевнитися (шляхом опитування свідків чи потерпілих), що на місці обстеження після вчинення злочину нікого не було.

Службові собаки використовуються для проведення вибірки людини з групи людей по запаху слідів, залишених на місці вчинення кримінального правопорушення, або загубленої на шляху слідування порушника речі.

Службові собаки застосовуються під час затримання осіб, які чинять замах на злочин або вчинили його та намагаються втекти. Порядок застосування собак у таких випадках визначається планом оперативно-розшукових заходів, а на місці – старшим оперативної групи (старшим наряду патруля).

Під час проведення операцій із затримання озброєної особи чи несення служби в районі проведення антитерористичної операції кінолог повинен бути в захисному куленепробивному жилеті відповідного класу захисту та шоломі. Службового собаку залежно від обставин для захисту його життя **рекомендовано одягати у спеціальний куленепробивний жилет.**

Якщо правопорушник чинить опір або намагається втекти, кінолог за командою старшого оперативної групи або в разі крайньої необхідності самостійно пускає собаку на затримання особи.

Для затримання правопорушника службовий собака пускається без нашійника, повідка та намордника, як правило, після попередження не менше двох разів «СТІЙ (ВИХОДЬ)! ПУСКАЮ СОБАКУ!». У разі великої відстані або у разі звернення до великої групи людей попередження роблять з використанням гучномовця або інших пристроїв для підсилення голосу. За таких випадків кінолог повинен надати час, достатній для припинення злочину (правопорушення) та виконання наказу. Під час спроби вчинення збройного нападу на працівників поліції, громадян або охоронювані об'єкти, затриманні особливо небезпечних або озброєних осіб, звільненні заручників СОБАКУ ПУСКАЮТЬ БЕЗ ПОПЕРЕДЖЕННЯ.

Під час затримання особливо небезпечних, озброєних осіб треба застосовувати кілька добре натренованих службових собак, які не бояться пострілів і мають добру хватку.

ДЛЯ УНИКНЕННЯ ВТРАТИ СОБАКИ не треба пускати його для затримання правопорушника, якщо той перебуває у схованці та відстрілюється. У такому разі необхідно відвести вогонь в інший бік, а собаку пустити з тилу чи флангу або дочекатися відходу правопорушника.

ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ ПУСКАТИ СОБАКУ на затримання, якщо в цей момент між собакою і правопорушником перебувають сторонні особи, а також якщо злочинні дії або опір правопорушника вже припинено. ЗАБОРОНЯЄТЬСЯ також застосовувати службових собак під час припинення незаконних зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій ненасильницького характеру, які не порушують роботу транспорту, зв'язку, підприємств, установ та організацій.

У разі проведення операції із затримання правопорушника в жилу приміщенні собака пускається для затримання за вказівкою старшого групи, але за умови, що в цьому приміщенні відсутні сторонні особи.

Собака пускається для затримання з відстані, що забезпечує ефективність затримання, особисту безпеку членів оперативної групи та інших, не причетних до вчиненого кримінального правопорушення осіб.

З метою більш ефективних дій оперативної групи під час затримання озброєної особи ДОПУСКАЄТЬСЯ одночасне застосування службового собаки і спеціальних хімічних засобів. Для захисту від впливу хімічних речовин, диму, чадного газу тощо **собака, кінолог та інші працівники поліції діють у спеціальних автономних системах дихання (протигазах)**.

Забороняється застосовувати службових собак:

1) щодо жінок з явними ознаками вагітності, осіб літнього віку або з вираженими ознаками інвалідності та малолітніх, крім випадків учинення ними групового нападу, що загрожує життю і здоров'ю людей, працівників поліції або збройного нападу чи збройного опору;

2) у приміщеннях та на земельних ділянках, закріплених за дипломатичними, консульськими та іншими представництвами іноземних держав, за винятком випадків, коли від їх представників надійде прохання або дозвіл на застосування собак проти правопорушників;

3) у дитячих і лікувальних закладах;

4) у публічних місцях та навчальних закладах, якщо від цього

можуть постраждати сторонні особи.

Після застосування службових собак проводиться огляд приміщень і місцевості з метою виявлення осіб, які могли випадково отримати тілесні ушкодження.

Особи, затримані за допомогою службового собаки, ретельно оглядаються. При цьому вживаються заходи безпеки від нападу затриманого. Собаку за командою «Охороняй!» залишають на відстані двох–трьох кроків від затриманого для контролю за його поведінкою.

У разі нанесення собакою сильних укусів затриманому працівники поліції зобов'язані надати йому долікарську допомогу і викликати медичних працівників.

Під час конвоювання особи в пішому порядку кінолог із собакою прямує за конвойованим на відстані двох–трьох метрів, забезпечує нагляд за ним, при цьому між конвоїром, собакою і конвойованим не повинні перебувати інші учасники наряду. Собака за командами «Поряд!», «Охороняй!» прямує зліва на короткому повідку чи без нього без намордника, контролюючи дії затриманого.

У разі конвоювання порушника в автомобілі та інших транспортних засобах кінолог із собакою розміщуються в місці, з якого зручніше вести нагляд за конвойованим і швидко застосувати собаку в разі спроби вчинення втечі або нападу на конвой.

Під час несення патрульної служби в пішому чи рухомому патрулі використовують, як правило, патрульно-розшукових собак, які відповідають визначеним нормам підготовленості. У разі потреби (залежно від обставин) працівники патрульної поліції можуть залучати розшукових чи спеціальних собак.

Період безперервного несення патрульної служби зі службовими собаками становить повний робочий день кінолога.

Узимку для запобігання обмороженню, застуди і загибелі службових собак треба уникати пересування і патрулювання з ними на відкритих автомобілях, в умовах низьких температур тощо.

За температури вище +30 і нижче -20 ° С тривалість роботи собак на вулиці не повинна перевищувати 4 години. Під час роботи собак у таких умовах щогодини необхідно робити перерви на 10–15 хв, під час яких службового собаку необхідно забезпечити водою або розтерти мочку носа.

Під час пішого патрулювання собака повинен знаходитися ліворуч від кінолога на короткому повідку без намордника. Для обшуку місцевості чи приміщення собаку пускають без нашійника і намордника. **КІНОЛОГ ПОВИНЕН ТРИМАТИ СОБАКУ У ПОЛІ ЗОРУ.** У підвалах та неосвітлених приміщеннях кінолог керує

роботою собаки голосом без візуального контакту.

Забороняється патрулювати зі службовими собаками без намордника в місцях з масовим скупченням людей, у потягах, передавати собак іншим особам та залишати їх без нагляду під час патрулювання.

Спеціальних собак для пошуку вибухових пристроїв, вибухових речовин, вогнепальної зброї, набоїв та наркотичних засобів працівники поліції використовують під час огляду приміщень та багажу в аеропортах, на залізничних та автобусних станціях, станціях метрополітену, у морських і річкових портах, на блокпостах чи стаціонарних постах патрульної поліції, в житлових, підсобних, поштових приміщеннях, камерах схову, різних транспортних засобах (літаках, плавзасобах, потягах, автобусах, вантажних, легкових автомобілях тощо), інших приміщеннях чи будівлях, а також під час огляду підозрілих осіб. *Під час проведення цих заходів спеціальні собаки повинні знаходитися на повідку або без нього залежно від ситуації та без намордника.*

Спеціальні собаки поліції **НЕ ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ** під час виконання військових чи інших невластивих поліції функцій (розмінування території, пошук мін чи снарядів тощо).

У разі виявлення вибухонебезпечних предметів чи предметів зі схожими запахами забороняється торкатися їх та переміщати. Під час виявлення підозрюваного предмета негайно інформують працівника вибухотехнічного підрозділу та вживають заходи щодо захисту джерела запаху від механічних пошкоджень та обмеження доступу сторонніх осіб.

Під час проведення робіт з пошуку вибухівки за допомогою спеціальних собак кінолог повинен мати засоби індивідуального захисту (бронежилет, каска), а спеціального собаку (залежно від обставин) рекомендовано одягати у спеціальний захисний жилет.

Після закінчення роботи зі службовим собакою на місці події кінолог складає акт про застосування службового собаки у двох примірниках, один з яких слідчий долучає до матеріалів кримінальної справи, а інший – зберігають у кінологічному підрозділі, та довідку про результати застосування службового собаки або рапорт (у разі невикористання) з обов'язковим зазначенням причин невикористання собаки.

Довідку про результати застосування службового собаки заповнює слідчий, якому доручено проведення досудового розслідування, та не пізніше десяти діб після внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) надсилає до кінологічного центру ГУНП.

РОЗДІЛ 4. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції в умовах надзвичайних ситуацій

Тенденція зростання кількості природних, і особливо техногенних надзвичайних ситуацій, складність цих наслідків змушують розглядати їх як серйозну загрозу безпеці окремої людини, суспільству та навколишньому середовищу, а також стабільності розвитку економіки країни. Для роботи в районі надзвичайної ситуації потрібно залучати велику кількість людських, матеріальних і технічних ресурсів, а також забезпечувати і підтримувати охорону публічного порядку та публічної безпеки.

Безпека працівників Національної поліції під час виникнення надзвичайних ситуацій розглядає проблеми безпечного перебування працівника Національної поліції в довіллі в процесі виконання завдань службової діяльності під час виникнення надзвичайних ситуацій і спрямована на вивчення закономірностей виникнення небезпек, їх властивостей, наслідків їх впливу на життєвий ресурс, основ захисту здоров'я та життя поліцейського під час його трудової діяльності від небезпек, а також на розроблення та реалізацію відповідних засобів та заходів щодо створення й підтримання здорових та безпечних умов життя й діяльності поліцейських в умовах надзвичайних ситуацій (НС).

Зважаючи на це, особиста безпека працівників поліції в умовах надзвичайних ситуацій – це така характеристика життя й діяльності, що відображає збалансованість чинників, які загрожують життю поліцейського, та чинників, які запобігають наслідкам дії таких загроз. Основними чинниками, які характеризують загрози життю та здоров'ю поліцейського в умовах надзвичайних ситуацій, є чинники небезпеки та безпеки.

Чинники, що зумовлюють безпеку працівників Національної поліції в умовах виникнення надзвичайних ситуацій

Особиста безпека працівників поліції в умовах виникнення надзвичайних ситуацій залежить від таких чинників:

- 1) професійно-психологічна підготовленість;
- 2) фізична та технологічна підготовленість;
- 3) вміння використовувати предмети екіпіровки та вогнепальну зброю.

Професійно-психологічна підготовленість поліцейського визначається трьома її основними елементами:

- а) оптимальною індивідуальною професійною концепцією діяльності у небезпечних ситуаціях;

- б) достатнім рівнем розвитку необхідних психологічних якостей;
- в) наявністю особистісної установки на «виживання» в умовах виникнення надзвичайних ситуацій.

Індивідуальна професійна концепція діяльності працівника в умовах виникнення надзвичайних ситуацій передбачає наявність необхідних знань і досвіду, знання ефективних і безпечних методів діяльності та усвідомлення ним своєї ролі, визначеної як законом, так і власною відповідальністю щодо їх вирішення.

Небезпечність багатьох службових ситуацій в умовах виникнення надзвичайних ситуацій визначається чинниками ризику самої ситуації і ризиком ухвалення рішень щодо професійно визначених та життєво необхідних дій працівника. Під час визначення ризикованості ситуації і ухвалення відповідних рішень враховується ймовірність невдачі (шкідливих наслідків). Ризик має бути доречним. Якщо є підвищена ймовірність загрози життю та здоров'ю, треба визначити інший шлях вирішення завдання. Завжди необхідно зважати на співвідношення між сильним бажанням досягнення успіху в конкретній ситуації та мотивацією на збереження власного життя і здоров'я.

У формуванні стійкої особистісної установки на виживання в умовах виникнення надзвичайних ситуацій велике значення мають самопереконливість, саморегуляція, конкретні поради і рекомендації щодо дій в таких ситуаціях.

Оптимальним психологічним станом в умовах виникнення надзвичайних ситуацій є абсолютний спокій і максимальна концентрація уваги, працівник не повинен дратуватись, провокувати і панікувати.

Безпека життя і здоров'я працівників Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій великою мірою залежить також від їх фізичного стану та технологічної підготовленості.

Напрями формування забезпечення особистої безпеки працівника Національної поліції в умовах надзвичайних ситуацій

Особиста безпека працівників поліції в наш складний час є одним з важливих чинників для успішного виконання їхніх службових завдань, особливо в умовах виникнення надзвичайних ситуацій.

Формування стратегії забезпечення особистої безпеки поліцейського відіграє важливу роль під час виконання працівником поліції його службових обов'язків. При цьому треба зазначити, що стратегія особистої безпеки повинна ґрунтуватися насамперед на індивідуальних особливостях поліцейського, що дозволить найбільш ефективно забезпечити безпеку і виживання в умовах виникнення надзвичайних ситуацій.

З огляду на вищевикладене треба виділити такі напрями формування стратегії особистої безпеки працівників поліції в умовах виникнення надзвичайних ситуацій:

- забезпечення психологічної безпеки;
- забезпечення фізичної безпеки;
- забезпечення правової безпеки (правова захищеність);
- забезпечення соціальної безпеки;
- забезпечення медичної безпеки;
- забезпечення екологічної безпеки.

Забезпечення психологічної безпеки – один з пріоритетних напрямів у структурі особистої безпеки працівників поліції. Залежно від того, наскільки поліцейський буде готовий в психологічному плані до виникнення екстремальної ситуації, буде залежати ефективність застосування фізичної сили, вогнепальної зброї, спеціальних засобів. У разі відсутності належної психологічної підготовленості поліцейський ставить під загрозу не тільки своє життя і здоров'я, а й здоров'я громадян, а також інших осіб, що потребують захисту.

Також необхідним є розвиток психічної саморегуляції працівника поліції і формування високої емоційно-вольової стійкості та інших важливих психологічних якостей, необхідних для успішного виконання поставлених перед працівником поліції завдань, адекватного реагування та ефективної дії в екстремальних ситуаціях, що виникають в умовах надзвичайних ситуацій.

Забезпечення фізичного захисту досягається шляхом забезпечення гідної фізичної підготовки і готовності до надзвичайних ситуацій, розвитком таких якостей, як сили, витривалості, гнучкості, швидкості і точності рухів, підвищення «запасу міцності», необхідного для зниження ризиків отримання травм, поранень і каліцтв в умовах виникнення надзвичайних ситуацій. Ризик фізичної безпеки знижується з прищепленням навичок підтримання гарної спортивної форми.

Забезпечення правової безпеки становлять заходи щодо розвитку правових знань та норм у галузі особистої безпеки, вихованню готовності до правової оцінки небезпечних подій, поведінки відповідно до норм вітчизняного законодавства в разі виникнення надзвичайних ситуацій. Тому першочергове значення має виховання правової свідомості, правових переконань, правової грамотності.

Забезпечення соціальної безпеки має на увазі прищеплення норм безпечної поведінки в соціальному середовищі. Підвищення професійного і культурного рівня призводить до більш чіткої самоідентифікації в колективі і суспільстві.

Забезпечення медичної безпеки містить у собі формування

здорового способу життя як основного чинника успішного становлення і розвитку людини, також розвиток умінь і навичок надання необхідної медичної допомоги в небезпечних і надзвичайних ситуаціях.

Забезпечення екологічної безпеки формується на основі знань про навколишнє середовище та його стану, умінь і навичок автономного виживання в природних умовах і в умовах надзвичайних ситуацій.

Забезпечення особистої безпеки – це система заходів, що містить у собі низку етапів, кожен з яких вимагає проведення спеціальних підготовчих заходів.

На першому етапі здійснюється збір різної інформації про можливі джерела загрози під час виникнення надзвичайних ситуацій різного характеру.

На другому етапі відбувається вироблення спеціальної концепції для поведінки працівників поліції, які перебувають у різних критичних ситуаціях, що виникають в умовах надзвичайних ситуацій. При цьому працівнику проводять відповідний інструктаж для поведінки в тій чи іншій ситуації.

На третьому етапі здійснюються безпосередньо ті дії, що були продумані під час другого етапу.

Найголовніше, що всі етапи проходять в різних ситуаціях за лічені секунди, і ухвалення рішень і виконання дій багато в чому залежить від цього часу.

Забезпечення проведення заходів і виконання поставлених завдань на належному рівні викликає необхідність постійного вдосконалення, підвищення рівня підготовки працівників Національної поліції України.

З цієї причини одними з основних завдань навчання працівників Національної поліції є:

в межах службової підготовки – постійне вивчення положень нормативно-правових актів МВС України та Національної поліції за відповідними напрямками, знання і дотримання заходів особистої безпеки під час виконання службових завдань, вивчення положень законодавчих актів, що регламентують виконання працівниками Національної поліції своїх обов'язків в умовах виникнення надзвичайних ситуацій.

Отже, навчання працівників Національної поліції формам і методам забезпечення своєї безпеки, чітким і грамотним діям у надзвичайних ситуаціях на сьогодні один з найважливіших напрямів професійної підготовки поліцейського.

Статистика отримання травм і каліцтв поліцейськими показує, що найчастіше під час виникнення надзвичайної ситуації в початковій стадії немає змоги викликати підкріплення або воно просто запізнюється. Тому працівник поліції повинен усвідомлювати, що в критичній ситуації,

ймовірніше, йому доведеться діяти одному. І від тактичних умінь працівника Національної поліції, його підготовки, психостійкості, рішучості і рівня навичок виживання залежить не тільки результат виконання службово-бойових завдань, але і його власне життя.

Від чіткого й швидкого вміння здійснювати ці дії часто залежить успішність виконання поставлених завдань, і навіть життя і здоров'я самого співробітника, його колег. Вивчення всіх вищевказаних правил і заходів, що забезпечують особисту безпеку працівника Національної поліції під час виконання професійних обов'язків, засвоєння ним порядку дій в надзвичайних ситуаціях, формування необхідних навичок безпечної поведінки в разі виникнення надзвичайних ситуацій є найважливішими елементами підготовки висококваліфікованого працівника поліції.

Надзвичайні ситуації, що можуть виникнути на території України і в яких доведеться виконувати свої службові обов'язки працівникам поліції, поділяють на :

- надзвичайні ситуації природного характеру;
- надзвичайні ситуації техногенного характеру;
- надзвичайні ситуації соціального характеру;
- надзвичайні ситуації воєнного характеру.

Надзвичайні ситуації природного походження в Україні поділяють на: геологічні, географічні, метеорологічні, агрометеорологічні, морські гідрологічні, гідрологічні небезпечні явища, природні пожежі тощо. Їх виникненню сприяє низка чинників, зокрема, особливості географічного положення України, атмосферні процеси, наявність гірських масивів, близькість теплих морів зумовлюють різноманітність кліматичних умов. Внаслідок взаємодії всіх цих чинників виникають небезпечні стихійні явища. В окремих випадках вони мають катастрофічний характер. Стихійні явища часто виникають у комплексі, що значно посилює їх негативний вплив.

Серед надзвичайних ситуацій природного походження в Україні найчастіше трапляються:

- геологічні небезпечні явища (землетруси, зсуви, обвали, лавини, селі та ін.);
- гідрологічні небезпечні явища (повені, паводки, цунамі та ін.);
- метеорологічні небезпечні явища (зливи, урагани, сильні снігопади);
- природні пожежі лісових та торф'яних масивів.

Також треба відмітити виникнення надзвичайних ситуацій соціального характеру, що останнім часом трапляються в Україні все частіше і в яких працівникам поліції доводиться виконувати службові завдання.

РОЗДІЛ 5. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час застосування, використання та поводження з вогнепальною зброєю

Аналіз чинної Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю (далі – Інструкція), затвердженої наказом МВС України № 70 від 01.02.2016 р. та зареєстрованої в Міністерстві юстиції України від 17.02.2016 р. за № 250/28380, показав суттєві суперечності між розділами I і V (ч. 10) Інструкції, які необхідно враховувати поліцейським у службовій діяльності [4].

У цих розділах чітко визначено підстави і місця, в які заборонено поліцейським направляти канал ствола зброї та випадки, під час яких необхідно припиняти ведення вогню.

Зокрема, ч. 10 п. 5 розд. I Інструкції визначено, що поліцейським категорично заборонено «безпідставно спрямовувати ствол зброї у бік людей, транспорту, будинків, інших будівель та споруд».

Водночас ч. 10 п. 1 розд. V Інструкції вимагає поліцейським терміново припиняти ведення вогню під час навчально-тренувальних стрільб самостійно або за командою керівника стрільб «у випадках появи людей, машин, тварин у зоні ведення вогню, низьколітаючих літальних апаратів над районом проведення стрільб».

Вищевказаною Інструкцією не враховано відповідні заборони на припинення поліцейськими стрільби під час проведення навчально-тренувальних стрільб у разі появи велосипедистів, мотоциклів, мотоциколясок, моторолерів, мопедів, гужового транспортного засобу.

Зважаючи на ці обставини, кожному поліцейському необхідно враховувати цю серйозну неузгодженість, яка може призвести до гучних надзвичайних подій, травмування або навіть летальних випадків серед цивільного населення.

Одже, Інструкція не зазначає, як діяти в такій ситуації, однак з метою попередження надзвичайних подій за участю поліцейських стрілець повинен негайно зупинити стрільбу в разі появи таких об'єктів в зоні ведення вогню, навіть якщо це не вказано в Інструкції.

Треба завжди пам'ятати і враховувати, що стрілець у будь-якому разі буде нести кримінальну відповідальність, якщо далі продовжуватиме стрільбу в разі появи мотоциклів, мотоциколясок, моторолерів, мопедів, транспортних засобів під час навчально-тренувальних стрільб за нанесення поранень, травмувань або загибелі людей.

В Інструкції немає жодних заборон та обмежень під час отримання

зброї в черговій частині органів та підрозділів Національної поліції. Однак є чітко визначений алгоритм дій, який зобов'язаний робити кожен поліцейський під час розряджання, отримання, здачі зброї та дотримуватися під час її огляду і набоїв до неї.

Відповідно до вимог р. III п. 5 Інструкції поліцейський під час огляду зброї повинен перевірити «чистоту каналу ствола». Проте чинною Інструкцією не визначено послідовність та алгоритм дій поліцейського.

Кожен поліцейський повинен пам'ятати про важливість цього пункту з огляду на те, що готуючи вогнепальну зброю до несення служби, він повинен завжди здійснювати перевірку чистоти каналу ствола. Дотримання чистоти каналу ствола вимагає від нього видалити залишки мастила з нарізів, що попереджує попадання сторонніх предметів і роздуття каналу ствола.

Чинною Інструкцією також не визначено окремі заборони в діях чергового під час видачі вогнепальної зброї поліцейським для виконання ними посадових обов'язків. Зокрема, під час здійснення контролю керівниками (заступниками керівників, уповноваженими особами від керівництва) органу (закладу, установи) за отриманням вогнепальної зброї поліцейськими необхідно не допускати її видачі особам без спеціального спорядження до неї або неукомплектованості цього спорядження.

Також під час проведення цільових інструктажів необхідно нагадувати кожному поліцейському про те, що кожен власник вогнепальної зброї під час отримання зброї в черговій частині повинен оглядати справність мушки і цілика. Удар мушки і зміна розташування цілика в прорізі при падінні зброї буде суттєво впливати на якість влучної стрільби під час її застосування або використання. Під час виявлення несправностей поліцейський повинен негайно доповісти керівнику для вжиття відповідних заходів щодо заміни і видачі підлеглому резервної зброї.

Заходи безпеки щодо застосування та/або використання вогнепальної зброї працівниками поліції під час несення служби.

Потрібно враховувати, що в Інструкції не визначено заходи безпеки та обмеження під час застосування і використання зброї в умовах відсутності або обмеженої видимості та дотримання заходів безпеки під час перевірки вогнепальної зброї відповідальними особами.

Зокрема, відповідно до вимог ч. 10 п. 4 розд. V Інструкції кожен поліцейський повинен терміново припинити стрільбу у випадках втрати орієнтира в темну пору доби. Однак необхідно зазначити, що кількість випадків застосування й використання вогнепальної зброї

поліцейськими в темний час доби або з недостатнім освітлення значно перевищують ті, які відбуваються під час денної пори доби.

Тому під час застосування і використання вогнепальної зброї на ураження поліцейськими в темний час доби або з недостатнім освітленням доцільно користуватися такими Правилами:

1. Не варто застосовувати вогнепальну зброю на відстані понад 25 метрів. Доцільніше якнайшвидше скоротити відстань і потім застосовувати зброю зі зручної дистанції.

2. На відстані до 1,5–2 метри під час фізичного контакту зі супротивником доцільно стріляти «від стегна».

3. На відстанях 3–15 метрів необхідно застосовувати техніку «інстинктивної» стрільби (використання принципу «трюх очей»).

4. На відстанях 15–25 метрів використовувати прицільну стрільбу з використанням ліхтариків, якщо дозволяють обставини.

5. Перед застосування вогнепальної зброї доцільно використовувати споруди, дерева, предмети для укриття та прикриття.

6. Під час стрільби із-за укриття найбільш сприятливим є положення, коли рукоятка зброї не торкається опори, пістолет знаходиться на вазі у висячому положенні.

Під час виконання посадових обов'язків кожен поліцейський повинен пам'ятати, що головна мета крайнього примусового заходу (застосування вогнепальної зброї) поліцією не позбавлення життя особи, а її зупинення для припинення протиправних дій, небезпечних для життя та здоров'я поліцейського або інших громадян.

Категорично заборонено:

1. Тримати та носити отриману вогнепальну зброю поза спеціального спорядження.

2. Виїжджати на місце події без вогнепальної зброї і спецзасобів індивідуального захисту.

3. Застосовувати та використовувати вогнепальну зброю в населених пунктах на відстані понад 25 метрів при відсутності освітлення.

4. Застосовувати вогнепальну зброю:

4.1. Для примусової зупинки транспортного засобу на гірських шляхах, ділянках шляхів з обмеженою видимістю, залізничних переїздах, мостах, шляхопроводах, естакадах, тунелях.

4.2. У залі судового засідання.

4.3. В ізоляторі тимчасового тримання.

4.4. У камері для утримання підсудних (засуджених).

4.5. У приміщенні органів досудового розслідування.

4.6. Під час конвоювання у залізничному, пасажирському вагоні,

літаком.

4.7. Стосовно особи, якщо їй не оголошувались постанови, протокол або інші документи, в яких зафіксовано рішення уповноважених на те органів чи посадових осіб про її затримання або взяття під варту, якщо для цього немає інших підстав.

4.8. Якщо особу буде втрачено з поля зору працівника поліції.

4.9. Надавати на перевірку вогнепальну зброю і набої до неї відповідальній особі без припису, в якому написано про її право здійснювати перевірки організації несення служби, чергових нарядів, зброї та набоїв.

4.10. Здійснювати перевірку набоїв, зброї, її розрядження поза місць, спеціально обладнаних для цього, та без присутності відповідального від керівництва органу або підрозділу Національної поліції.

РОЗДІЛ 6. Забезпечення особистої безпеки працівників поліції під час надання домедичної допомоги

Співробітники Національної поліції зобов'язані відповідно до Закону України «Про Національну поліцію» реагувати на заяви та повідомлення про кримінальні, адміністративні правопорушення або інші події, вживати заходи, спрямовані на усунення загроз життю та здоров'ю фізичних осіб, а під час виконання цих завдань надавати послуги з допомоги особам, які з особистих, економічних, соціальних причин або внаслідок надзвичайних ситуацій потребують такої допомоги (п. 5, 14 ст. 23), серед яких – надання поліцейськими невідкладної (домедичної та медичної) допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, а також особам, які постраждали внаслідок застосування заходів примусу (п. 4 ст. 18, п. 14 ч. 1 ст. 23, ч. 3 ст. 37 та ч. 4 ст. 43) [1].

Здебільшого поліцейські працюють в умовах невідомого ступеня ризику, а їх професія згідно з нормативно-правовими актами належить до найбільш небезпечних (зокрема, наказ Міністерства охорони здоров'я (далі – МОЗ) України від 23.09.1994 р. № 263/121 «Про затвердження Переліку робіт, де є потреба у професійному доборі») через те, що виконання службових обов'язків поліцейськими передбачає носіння вогнепальної зброї.

Домедичної і медичної допомоги часто під час виконання поліцейськими службових обов'язків потребують самі поліцейські, бо є високий ризик їх травмування чи загибелі, особливо – у разі недотримання ними заходів особистої безпеки. Це підтверджує сумна статистика. За даними дослідників, за 30 років незалежності України кількість правоохоронців, які загинули під час виконання службових обов'язків (без урахування АТО і ООС) становить майже 1 500, що в середньому щорічно становить понад 40 смертельних випадків, а загальна кількість загиблих і травмованих правоохоронців – понад 2 700 загиблих і понад 100 000 травмовано. До того ж за 5 років з моменту створення Національної поліції під час виконання службових обов'язків загинуло 185 поліцейських (тобто за 1 рік гинуло в середньому 37 осіб) [15].

І кількість поліцейських, які отримують поранення під час несення служби, останнім часом збільшується. Підраховано, що за 8 місяців 2020 року під час виконання службових обов'язків отримали поранення

868 поліцейських, за аналогічний період 2019 року – 672, тож зростання становило майже 30 % [16].

Більшість резонансних подій, пов'язаних із травмуванням і загибеллю поліцейських, безперечно пов'язані з отриманням поранень від засобів підвищеної небезпеки: вогнепальної та холодної зброї, вибухівки чи від транспортних засобів у дорожньо-транспортних пригодах. Серед перших сумнозвісних в Україні випадків загибелі поліцейських під час виконання службових обов'язків стала смерть напарників новоствореного підрозділу патрульної поліції А. Кутушева та О. Макаренко у вересні 2016 року, якими не було дотримано заходів особистої безпеки з погляду виконання тактичних принципів, а також алгоритму надання самодопомоги в так званій тактичній «зоні під вогнем».

Аналіз специфіки причин травматизму поліцейських під час виконання службових обов'язків сприяє визначенню способів їх усунення чи зниження його рівня, а також удосконаленню системи професійної підготовки, що містить вивчення правил безпеки і норм охорони праці в підрозділах МВС згідно з Переліком робіт з підвищеною небезпекою, затвердженого наказом Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 року № 15 «Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою» [10].

Однією із затребуваних поліцейських послуг на місці події нині є надання домедичної допомоги з урахуванням тактичних вимог, адже кількість правопорушень дедалі зростає, а негативна оперативна обстановка збільшує відсоток застосування фізичної сили, спеціальних засобів чи вогнепальної зброї, що призводить до травм і поранень.

Виділяють такі види *особистої безпеки* поліцейського на місці події з наявними постраждалими:

- біологічна (небезпечні хвороби постраждалого типу гепатит, ВІЛ, туберкульоз, які передаються з біологічними речовинами);
- фізична (травми, поранення, отруєння внаслідок соціального конфлікту, стихійного лиха, контакту з представниками тваринного світу, гідрометеорологічного явища, аварії чи катастрофи);
- юридична (нормативна обґрунтованість дій);
- психологічна (низька нервово-психічна стійкість).

Біологічна безпека поліцейського на місці події з наявними постраждалими, насамперед, забезпечується тим, що при тактичному контакті з постражданим поліцейському обов'язково необхідно надягнути засоби індивідуального захисту: спеціальні захисні

рукавички, медичну маску чи респіратор. Гумові медичні рукавички треба утилізувати після передачі постраждалого бригаді екстреної допомоги, а захисну медичну маску необхідно змінювати не рідше 1 разу на годину.

Для проведення серцево-легеневої реанімації (СЛР), а саме штучної вентиляції легенів необхідна маска-клапан, яка пропускає повітря тільки в один бік і дає змогу поліцейському не торкатися до постраждалого своїми губами та контактувати з фізіологічними рідинами обличчя постраждалого.

Зараз важливим завданням із забезпечення особистої безпеки є профілактика особистої захворюваності від постраждалого в умовах пандемії COVID-19. Тому під час надання поліцейським домедичної допомоги постраждалому треба враховувати рекомендації щодо обмежень в алгоритмі «M-A-R-C-H-E» (Massive Hemorrhage-Airways-Respiration-Circulation-Hypothermia-Everything Else/ Evacuation), який припускає зупинення критичної кровотечі, забезпечення прохідності дихальних шляхів, поновлення дихання, оцінку циркуляції крові, усунення факторів переохолодження та інше, у тому числі евакуацію в медичний заклад. Зокрема:

1. Під час зупинки критичної кровотечі бути обов'язково в спеціальних медичних рукавичках, якщо є змога, затискати магістральні судини максимально високо коліном, з перенесенням на нього власної ваги.

2. На етапі визначення ефективності дихання після поновлення прохідності дихальних шляхів за умовами застосування прийому «бачую-відчуваю» не знімати з обличчя постраждалого чи одягнути маску, треба виключити крок «чую», а ефективність дихання визначати шляхом підрахунку за 10 секунд «вдиху-видиху» за візуальними ознаками руху грудної клітки, поклавши руку на ділянку сонячного сплетіння чи лопаток, у разі, якщо існує підозра на перелам хребта, таза чи інших ушкоджень, пов'язаних із правилом «6 В», якщо потерпілий перебуває на животі, тобто не наближаючись до обличчя постраждалого.

Важливо пам'ятати, що заборонено рухати голову постраждалого чи взагалі змінювати позицію тіла постраждалого за умовами правила «6 В»: Водій, Вода, Висота, Вибух, Вішальник, Ураження струмом.

3. У разі потреби проведення серцево-легеневої реанімації не виконувати штучну вентиляцію легень, адже клапан-маска від вірусу COVID-19 не захищає [17, 18].

Фізична безпека поліцейського на місці події з наявними постраждалими забезпечується чітким дотриманням тактичних принципів, насамперед, повною і всебічною оцінкою ситуації з

можливістю загроз та ескалації подій, а також використання принципу «контакт-прикриття» під час безпосереднього наближення до постраждалого з метою надання допомоги.

Тож при підході до постраждалого треба оцінити місце події на наявні загрози для власної безпеки та фізичної (тілесної) цілісності. Загрози можуть створювати як природні (навколишні) чинники (зсув ґрунту, ожеледиця, слабе освітлення, тварини), так і штучні: небезпечні предмети у постраждалого (зброя, вибухівка, інші невідомі сторонні предмети), небезпечні предмети біля постраждалого (камінь, палиця, оголений електропровід, рідини, газу, паливно-мастильні речовини, а також можливість вибуху транспортного засобу), небезпечний стан постраждалого (агресивний стан, стан алкогольного чи наркотичного сп'яніння або дія медичних препаратів), наявність агресивно налаштованого оточення. Якщо подія пов'язана з дорожньо-транспортною пригодою (далі – ДТП), треба звернути увагу на ознаки задимлення транспортного засобу, ризику скочування на дорозі тощо, чи працює його двигун.

Поліцейський повинен оглянути місце події та впевнитись, що надання допомоги буде безпечним, забезпечити власну безпеку та безпеку людей навколо. Насамперед поліцейський має з'ясувати, який з тих чинників, що вразив постраждалого, може зашкодити самому поліцейському. Цю інформацію може надати розташування потерпілого на місці події та положення його тіла. Крім того, інформацію про подію чи характер травм постраждалого можна отримати від свідків та перехожих (обставини, час, додаткові деталі, що можуть бути корисними в наданні допомоги). У цьому випадку активно використовується тактичне спостереження та активне слухання.

На місці події з наявними постраждалими основою розташування у просторі та подальшої взаємодії поліцейських є тактична концепція «контакт-прикриття». Поліцейські мають оцінити ступінь загрози *перед наданням невідкладної допомоги постраждалому*, визначитись, чи є можливість підходу до постраждалого та надання йому допомоги.

Специфіка надання домедичної допомоги завжди залежить від тактичної ситуації, характеру отриманих поранень, рівня знань та навичок особи, яка перша контактує з постраждалим. В умовах виконання службових завдань поліцією надання невідкладної домедичної допомоги постраждалому є лише частиною службово-бойового завдання, причому перевагу має фізична безпека самих поліцейських, особливо якщо відбувається вогневий контакт із правопорушником. У зонах обстрілу й укриття під час надання невідкладної (домедичної та медичної) допомоги на перший план після

виконання службово-бойового завдання виходять завдання з надання само- та взаємодопомоги.

Відповідно до різних маркерів зон безпеки виокремлюють такі зони та обсяги надання невідкладної домедичної допомоги.

«Червона зона» – коли постраждалий і сам поліцейський перебувають у зоні *прямої загрози з високим ступенем фізичної небезпеки для поліцейського*, а допомога спрямована на те, щоб не допустити власного поранення, поранення напарника і збільшення кількості постраждалих і поранених на місці події (активне застосування зброї, загроза обвалу нестабільної конструкції будівлі, загроза вибуху, терористи, нестабільна будівля, закритий простір з наявністю небезпечних речовин тощо).

В обов'язок поліцейського входить потреба створити тактичну перевагу до усунення прямої загрози життю, забезпечити контроль масивної кровотечі та наявність дихання, максимально ефективно здійснити тактичну евакуацію постраждалого. Для цього необхідно:

1) знайти укриття (наприклад, вогонь у відповідь, димове прикриття, витягнути з-під хиткої конструкції тощо);

2) доповісти оперативному черговому про ситуацію на місці події, кількості правопорушників, потребу в додаткових патрулях, кількості постраждалих;

3) продовжувати дії з нейтралізації загрози та наказати постраждалому рухатися до укриття і надати собі допомогу власноруч, якщо це можливо, а якщо постраждалий без свідомості – зважити всі ризики та переваги щодо його тактичної евакуації.

У цій ситуації є надзвичайно високий ризик отримання додаткових травм постраждалим або безпосереднього травмування поліцейського (наприклад, внаслідок вогню озброєних осіб, охоплених вогнем конструкцій будівель, дії токсичних речовин), тож виправданим є застосування мінімального переліку медичних маніпуляцій. Пріоритетом є не стільки максимальний об'єм надання допомоги постраждалому, скільки усунення або мінімізація наявної загрози, щоб попередити отримання ушкоджень іншими особами чи додаткових травм постраждалими. Єдиним пріоритетом у наданні допомоги є зупинка масивної кровотечі, а перевага надається самопомозі (самостійне залишення зони небезпеки постраждалим і пошук ним тимчасового укриття). Якщо є змога, вирішується питання переміщення постраждалого в небезпечну зону (місця збору постраждалих), враховуючи можливі перепони та загрози навколишнього середовища: зруйновані будівлі, пожежі, наявність хімічних, біологічних чи радіоактивних елементів у зоні ураження тощо.

Знімати з пораненого напарника засоби індивідуального захисту (наприклад, бронезилет) в цій зоні не можна, оскільки цим він піддається додатковому ризику бути ураженим вогнем противника. Транспортувати пораненого із сектора обстрілу треба тільки в тому разі, коли дозволяє тактична ситуація.

«Жовта зона» – зона непрямой загрози (невідомого ступеня ризику) для поліцейських, коли загроза може виникнути у будь-який момент, надання невідкладної допомоги здійснюється в зоні укриття, коли надання домедичної допомоги починається лише тоді, коли поліцейський і постраждалий перебувають в умовно безпечній зоні та використовуються протоколи надання домедичної допомоги за алгоритмом «M-A-R-C-H-E».

Завданням поліцейського є стабілізація стану постраждалого для подальшої евакуації та охорона місця події, створення в разі великої кількості постраждалих пункту їх збору та провести сортування (тріаж) постраждалих, забезпечити зв'язок з медичними закладами та надати медичному працівнику інформацію про обсяг допомоги та показники життєдіяльності постраждалого).

Ситуація відсутності загрози дуже мінлива, навіть якщо місце збору постраждалих охороняється, тож це має бути враховано як тактичні умови. До пріоритетів обстеження та обсягу лікування відносять: контроль кровотечі, забезпечення прохідності дихальних шляхів, забезпечення адекватної функції системи дихання, кровообігу та профілактику гіпотермії. Важливо повністю обстежити постраждалого на предмет небезпеки його самого та загрози, яку він може заподіяти оточенню (будь-яка зміна психічного стану чи ознаки незвичайної/неадекватної поведінки, зброя, вибухівка та інші предмети, які можуть мати загрозу).

«Зелена зона» – низький рівень загрози, безпечна зона, допомога в евакуації, саму допомогу вже надають професійні медики, які мають необхідний мінімум відповідного обладнання.

У цій зоні потрібно контролювати виявлені раніше травми, особливо повторні кровотечі, забезпечити прохідність дихальних шляхів, унеможливити пошкодження хребта (особливо в осіб старше 65 років). Якщо є змога, необхідно підтримувати постійний контакт із постраждалим. Треба проводити повторний огляд постраждалого «з голови до ніг» (не забувати про огляд спини), а також робити повторне сортування. Документація про стан постраждалого повинна бути належно заповнена та передана медичному персоналу, який здійснює транспортування постраждалого. Завданнями поліцейських на етапі евакуації є мінімізація впливу навколишнього середовища та оточення,

допомога в переміщенні постраждалого в медичний транспорт.

Обов'язковою умовою фізичної безпеки поліцейського на місці події з наявними постраждалими в зоні *непрямої загрози (невідомого ступеня ризику)* для *поліцейських* є усунення від усіх можливих чинників ураження, насамперед, предметів, які можуть бути в постраждалого (вилучити у постраждалого зброю, вибухівку), а також оцінка стану та зміни психічного стану постраждалого.

Перевірка постраждалого на наявність свідомості та її рівня має відбуватись за шкалою AVPU.

A (alert = притомний) – постраждалий в ясній свідомості, знає, хто він є, дату, де він тощо.

V (verbal = словесний, вербальний) – постраждалий не усвідомлює того, що відбувається, але все-таки відповідає на вербальні (голосові) команди.

P (pain = біль) – постраждалий реагує на біль, але не на вербальні (голосові) команди.

U (unresponsive = непритомний) – постраждалий непритомний, не реагує на вербальні (голосові) команди та біль.

Зокрема, до моменту наближення до постраждалого поліцейським слід розподілити ролі за принципом «контакт-прикриття», ввімкнути нагрудну камеру, а контактеру ідентифікувати себе як співробітника Національної поліції (наприклад: «Поліція Дніпра, прізвище»).

Підхід до постраждалого та перевірка його свідомості під час прибуття патрульними на місце події здійснюється одним із напарників, тоді як інший відповідає за безпеку напарника. У роботі патрульних поліцейських тактична ситуація важливіша за медичну, тож обов'язковим до виконання є принцип «контакт-прикриття». Контактером із постраждалим має бути найбільш досвідчений поліцейський з алгоритму «M-A-R-C-H-E».

Підходити до постраждалого рекомендовано з голови та того боку, якщо є змога, щоб зброя поліцейського була поза межами досяжності для постраждалого. Характер пошкоджень постраждалого спочатку оцінюється візуально. Перевірити притомність і реакцію постраждалого на звернення голосом треба простими запитаннями: «Вам потрібна допомога?», «Ви мене чуєте?».

Ставити запитання треба впевненим і гучним, але спокійним голосом. Доцільно легенько струснути чи похлопати постраждалого по плечу, чіпати за обличчя заборонено, оскільки це може викликати агресію.

Пріоритетом при підході до постраждалого є усунення масивних кровотеч, особливо з кінцівок і шиї. Ознаками масивної (критичної) кровотечі можуть бути:

- кров, що фонтанує або пульсує і швидко витікає з рани;
- пляма крові на одязі, що швидко розповзається;
- калюжа крові навколо потерпілого (розмір залежно від ґрунту);
- травматична ампутація кінцівки.

Якщо зазначені ознаки виявлено, треба максимально швидко здійснити пряме затискання магістральних судин. Притискання виконують кулаком, коліном, долонею. Сторонні тіла з рани не виймають. Безпеку поліцейського контактера забезпечує напарник-«прикриття».

Якщо постраждалий притомний, контактер опитує його про події, які відбулися, та характер травми. Щоб виявити рівень свідомості постраждалого, треба поставити йому запитання, які вимагають розгорнутих відповідей, наприклад: «Як тебе звати?», «Яке сьогодні число?» та «Де ми перебуваємо?».

Якщо постраждалий не відповідає, реакцію у відповідь на біль перевіряють натисканням на м'яз у складці між великим та вказівним пальцем пораненого. При цьому поліцейському треба пильно стежити за реакцією постраждалого, щоб убезпечити себе від можливої агресії та на будь-яких інших стадіях застосування алгоритму «M-A-R-C-H-E» у разі появи свідомості у постраждалого.

Треба зазначити, що поліцейській у разі потреби проведення СЛР за наявності використовувати автоматичний зовнішній дефібрилятор, однак чітко виконувати голосовий супровід, адже цей прилад має значний заряд (120, 150 або 200 Дж), яким він або сторонні особи можуть травмуватися.

Юридична безпека поліцейського на місці події з наявними постраждалими забезпечується як чітким і правильним виконанням медичних протоколів, передбачених МОЗ України, так і знанням чинного законодавства та відомчих нормативно-правових актів. Зокрема, Закону України «Про Національну поліцію» від 02 липня 2015 р. [1], Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII [19], Закону України «Про екстрену медичну допомогу» від 5 липня 2012 р. [20], Кримінального кодексу України від 01 квітня 2001 р. [21], Кодексу України про адміністративні правопорушення [22], Правил дорожнього руху [23], наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах» від 16 червня 2014 р. № 398 тощо [24].

Відповідно до статистичних даних Всесвітньої організації охорони здоров'я, 30–35 % летальних (смертельних) випадків під час травмування припадає на відсутність, несвоєчасність або

неправильність проведення заходів домедичної допомоги [25].

Особливу роль юридичної безпеки поліцейського на місці події з постраждалими відіграє усвідомлення можливості настання відповідальності за ненадання ними невідкладної допомоги, адже п. 4 ст. 18 Закону України «Про Національну поліцію» передбачає одним із обов'язків поліцейського надання невідкладної домедичної допомоги особам, які постраждали внаслідок правопорушень, нещасних випадків, а також особам, які опинилися в безпорадному стані або стані, небезпечному для їхнього життя чи здоров'я, а також тим особам, яким застосовані поліцейські заходи примусу заподіяли травми. У разі ненадання без поважних причин на місці події домедичної допомоги або необґрунтованої відмови в її наданні поліцейські несуть дисциплінарну, адміністративну, кримінальну або цивільно-правову відповідальність.

У ст. 15 Закону України «Про екстрену медичну допомогу» визначається відповідальність за такі порушення:

- ненадання без поважних причин на місці події домедичної допомоги або необґрунтовану відмову в її наданні;
- ненадання без поважних причин на місці події необхідної медичної допомоги або необґрунтовану відмову у її наданні;
- ненадання без поважних причин наявного транспортного засобу для безоплатного перевезення людини, яка перебуває у невідкладному стані, до найближчого до місця події відділення екстреної (невідкладної) медичної допомоги або необґрунтовану відмову у здійсненні такого перевезення;
- несвоєчасне надання екстреної медичної допомоги або створення перешкод у її наданні;
- невиконання без поважних причин розпоряджень оперативно-диспетчерської служби центру екстреної медичної допомоги та медицини катастроф або бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги щодо надання необхідної невідкладної медичної допомоги пацієнту, який перебуває у невідкладному стані, що загрожує життю такого пацієнта;
- необґрунтовану відмову у передачі та прийнятті викликів екстреної медичної допомоги.

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження порядку підготовки та підвищення кваліфікації осіб, які зобов'язані надавати домедичну допомогу» від 21 листопада 2012 року № 1115, підготовка та підвищення кваліфікації поліцейських з домедичної допомоги проводиться за очною формою навчання протягом трьох місяців з моменту призначення на посаду, а після успішного складання відповідного іспиту він отримує посвідчення,

строк дії якого становить п'ять років.

З метою впровадження в Україні міжнародних стандартів надання невідкладної медичної допомоги серед немедичних працівників, професійні обов'язки яких пов'язані з наданням домедичної допомоги, наказом Міністерства охорони здоров'я України «Про удосконалення підготовки з надання домедичної допомоги осіб, які не мають медичної освіти» від 29 березня 2017 року № 346 було затверджено навчально-тренувальні програми трьох рівнів, другий з яких «Перший на місці події» (48 год) – передбачає підготовку поліцейських, які зобов'язані надавати домедичну допомогу постраждалим у невідкладному стані, проте не мають медичної освіти.

Підготовка та підвищення кваліфікації проводяться на базі вищих медичних і фармацевтичних навчальних закладів I-IV рівня акредитації незалежно від форми власності та підпорядкування, навчально-тренувальних відділів центрів екстреної медичної допомоги та медицини катастроф, навчально-тренувальних відділів Товариства Червоного Хреста, інших навчально-тренувальних підрозділів, які провадять діяльність відповідно до законодавства про освіту за програмами, затвердженими Міністерством охорони здоров'я України і погодженими з Міністерством освіти та науки України.

Відповідно до ст. 124-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено адміністративну відповідальність за ненадання посадовими особами підприємств, установ, організацій і громадянами транспортних засобів, що їм належать, поліцейському у невідкладних випадках, тягне за собою накладення штрафу в розмірі чотирьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. У цьому випадку поліцейськими виноситься постанова за правопорушення у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху.

Працівники поліції є суб'єктом злочину, передбаченого ст. 135 Кримінального кодексу України «Залишення в небезпеці», тобто несуть відповідальність за завідоме залишення без допомоги особи, яка перебуває в небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів щодо самозбереження через малолітство, старість, хворобу або внаслідок іншого безпорадного стану, якщо той, хто залишив її без допомоги, зобов'язаний був піклуватися про цю особу і мав змогу надати їй допомогу, а також у разі, коли він сам поставив потерпілого в небезпечний для життя стан (карається обмеженням волі на строк до двох років або позбавленням волі на той самий строк). У разі, якщо такі діяння поліцейського спричинили смерть особи або інші тяжкі наслідки – караються позбавленням волі на строк від трьох до восьми років.

Небезпечний для життя стан може означати, наприклад, ситуацію, коли особа під час пожежі не може вийти з приміщення, альпініст упав у провалину і повиснув на страховому шнурі, рибалка опинився на крижині або у воді, людина, збита автомобілем, залишилась на проїзній частині дороги. Причини, через які особа потрапила в небезпечний для життя стан (її власна необережна чи умисна поведінка або причини об'єктивного характеру), не мають значення для кваліфікації злочину.

Малолітньою є особа, яка не досягла 14-річного віку, старою – особа, яка досягла 75-річного віку (але на можливість усвідомлення винним цього вікового стану особи суттєво впливають не тільки фактичний вік останньої, а й зовнішній вигляд, зріст, стан здоров'я, наявність інвалідності та інші фактичні обставини), а хворим – інвалід, вагітна жінка, особа, яка отримала серйозні травми чи отруєна.

Іншим безпорадним станом треба вважати втрату особою свідомості, перебування особи у стані наркотичного, токсичного чи важкого алкогольного сп'яніння або у стані, коли людина фізично не в змозі виправити ситуацію. Небезпечний для життя людини стан може виникнути внаслідок дії стихійних сил природи, джерел підвищеної небезпеки, диких тварин тощо.

Залишення без допомоги передбачає невжиття поліцейськими заходів, необхідних для відвернення небезпеки для життя постраждалого. Розглядуваний злочин вважається закінченим з моменту ухилення від надання допомоги особі, що перебуває в небезпечному для життя стані, незалежно від того, наскільки ефективною могла бути така допомога.

Бездіяльність поліцейського може виявлятися у двох формах:

1. Ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя стані, якщо тактична ситуація дозволяла йому надавати допомогу. Надавання поліцейським допомоги постраждалому, насамперед, має спиратись на забезпечення власної (особистої) безпеки. Це вимагає від поліцейського утримуватися від надання допомоги, якщо це завідомо загрожує його життю та здоров'ю. Саме ці обставини кваліфікуються як такі, що об'єктивно унеможливають надання невідкладної (домедичної та медичної) допомоги.

2. Неповідомлення про такий стан особи належним установам чи особам. Це повідомлення повинне бути терміновим (невідкладним) для того, щоб оперативно можна було вжити заходів щодо врятування потерпілого.

Необхідним є виклик швидкої допомоги, що забезпечує отримання постраждалим у подальшому професійної медичної допомоги. Як правило, той напарник, який виконує прикриття, здійснює виклик 103 – бригади швидкої медичної (екстреної) допомоги. Треба зазначити, що

поліцейський має чітко передати на лінію 103 таку інформацію:

- 1) свою посаду, прізвище, ім'я, по-батькові;
- 2) адресу місця пригоди і як до нього під'їхати (з назвою найближчих вулиць, що перетинаються, орієнтири, назва будівлі);
- 3) кількість постраждалих, їх орієнтовний вік;
- 4) причину отриманих травм (якщо є змога) та характер допомоги.

Швидка медична допомога обов'язково викликається за таких ситуацій: втрата свідомості або рівень свідомості, що змінюється; проблеми з диханням або його відсутність; біль у грудях або відчуття тиснення у грудях; масивна (критична) кровотеча; сильний біль у животі; блювота з кров'ю або кров'яні виділення (з сечею, мокротинням); отруєння; судоми або ускладнена мова; травми голови, шиї або спини, переломи кісток; раптове порушення руху [14].

Прикладами ситуацій, коли поліцейський сам поставив постраждалого в небезпечний для життя стан, безперечно стосується заподіяння травм під час застосування примусових поліцейських заходів, особливо – вогнепальної зброї під час виконання ним службово-бойового завдання або внаслідок дорожньо-транспортної події з його вини.

Із суб'єктивної позиції злочин характеризується прямим умислом: поліцейський завжди усвідомлює суспільно небезпечний характер своєї бездіяльності, а саме те, що він залишає без допомоги особу, яка перебуває у небезпечному для життя стані і позбавлена можливості вжити заходів щодо самозбереження, а він зобов'язаний законодавством і має реальну можливість надати допомогу постраждалому, тим більше, якщо він заподіяв травми шляхом фізичної сили, застосування спецзасобів або зброї.

Як негативний приклад, пов'язаний з юридичною кваліфікацією заподіяння смерті постраждалого внаслідок ненадання йому домедичної допомоги, доцільно навести вирок Галицького районного суду, яким шістьох поліцейських підрозділу тактико-оперативного реагування (ТОР) патрульної поліції нещодавно засудили до восьми років ув'язнення. Їх звинувачують у смерті 22-річного львів'янина Володимира Кліма, який помер під час поліцейського рейду в гральному закладі 9 лютого 2018 року. За висновками судової медичної експертизи Клим помер від удушення через закриття дихальних шляхів стороннім предметом. Під час експертизи на тілі померлого виявили синці біля вух, підшкірний крововилив у правому оці, садна на голові та обличчі та можинні крововиливи на тілі.

Підійшовши до Володимира Кліма, який сидів за гральним автоматом, поліцейські не повідомили його про причину перевірки та

про документи, на підставі яких його перевіряють. На вимогу поліцейських Клим добровільно виклав на стіл речі зі своїх кишень, а поліетиленовий згорток поклав собі в рот. Після цього Кліма покладали на землю і наділи спецзасоби на руки, хоча той опирався і просив допомоги, а після того проковтнув поліетиленовий згорток, що призвело до удушення та смерті. Суд вважає перевищенням повноважень обшук потерпілого та застосування до нього фізичної сили без попередження, як того вимагає Закон України «Про Національну поліцію», а також, що саме незаконні насильницькі дії із затримання призвели до того, що пакет, який Клим кинув до рота під час особистого огляду, перемістився в дихальні шляхи і призвів до удушення.

Клим перебував на підлозі у безпорадному та знерухомленому стані, а працівникам поліції було достовірно відомо про погіршення самопочуття та перебування у його ротовій порожнині стороннього предмета. Навіть перебуваючи при свідомості, Клим був позбавлений поліцейськими можливості самопомоги (самостійно вийняти сторонній предмет із ротової порожнини), отже суд вирішив, що в діях поліцейських було перевищення своїх службових повноважень. Крім того, співробітники бригади швидкої допомоги, яку на місце викликали поліцейські, повідомили, що домедичну допомогу загиблому, а саме, СЛР, поліцейські надавали неправильно, зокрема через верхній одяг і зі зв'язаними руками.

Враховуючи докази і покази свідків, суд всіх шістьох поліцейських визнав винним за ч. 1 ст. 28 (Вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою або злочинною організацією) та за ч. 3 ст. 364 (Перевищення влади або службових повноважень працівником правоохоронного органу, що призвело до тяжких наслідків) Кримінального кодексу України [26]. Зважаючи на обставини справи, така кваліфікація видається не зовсім обґрунтованою.

Обов'язковою юридичною гарантією дій поліцейського на місці події з постраждалим є ввічливість ним нагрудної камери та озвучування ним всіх маніпуляцій, які він здійснює. Контакттеру треба коротко пояснити на камеру, що фіксує дії поліцейського, що саме він буде робити з постраждалим і чому, а прикриттю – пояснити оточенню також те, на які обмеження можна натрапити (в разі потреби).

Однією з юридичних гарантій поліцейського на місці події з наявними постраждалими є чітке виконання надання допомоги постраждалому за алгоритмом «M-A-R-C-H-E», який містить як тактичні, так і парамедичні маніпуляції з постраждалим.

Для здійснення ефективної домедичної допомоги поліцейські зобов'язані проходити відповідну підготовку та підвищення

кваліфікації. Під час підготовки поліцейські повинні набути практичні навички:

- виявляти чинники, які загрожують життю, та усувати або зменшувати їх негативний вплив на організм людини;
- оцінювати стан постраждалого, здійснювати первинний і вторинний його огляд, враховуючи особливості вікового розвитку людини;
- здійснювати серцево-легеневу реанімацію;
- надавати допомогу постраждалим із станами, викликаними чинниками навколишнього середовища (загальне переохолодження, обмороження, перегрівання, опіки);
- надавати домедичну допомогу постраждалим з тупими травмами, проникаючими пораненнями, пошкодженнями опорно-рухового апарату;
- вживати невідкладних заходів для зупинки кровотечі;
- працювати з базовим медичним обладнанням, застосовувати підручні засоби;
- здійснювати іммобілізацію та вміти накладати пов'язки;
- знати порядок евакуації постраждалих;
- запобігати пошкодженням хребта, шийного відділу;
- надавати допомогу вагітним та при пологах.

Для цього поліцейські на місці події з наявними постраждалими мають неухильно дотримуватись Порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах, затверджених наказом Міністерства охорони здоров'я України від 16 червня 2014 р. № 398 [27], які містять такі протоколи:

- 1) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при раптовій зупинці серця;
- 2) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при серцевому нападі;
- 3) Порядок проведення серцево-легеневої реанімації з використанням автоматичного зовнішнього дефібрилятора;
- 4) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження хребта;
- 5) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на травму голови (черепно-мозкова травма);
- 6) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження живота;
- 7) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на інсульт;
- 8) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при

підозрі на травму грудної клітки;

9) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на перелом кісток кінцівок;

10) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при рані кінцівки, в тому числі ускладненій кровотечею;

11) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при травматичній ампутації;

12) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при позиційному стисканні м'яких тканин;

13) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на шок;

14) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при порушенні прохідності дихальних шляхів – обтурації стороннім тілом;

15) Порядок надання домедичної допомоги при наявності декількох постраждалих;

16) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при підозрі на гостре отруєння невідомою речовиною;

17) Порядок надання психологічної підтримки постраждалим при надзвичайній ситуації;

18) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим з опіками;

19) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим з переохолодженням/відмороженням;

20) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при утопленні;

21) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при перегріванні;

22) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при травмах та пошкодженнях очей;

23) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при укусах тварин та комах;

24) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при падінні з висоти;

25) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при дорожньо-транспортних пригодах;

26) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при ураженні електричним струмом та блискавкою;

27) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим при судомач (епілепсії);

28) Порядок надання домедичної допомоги постраждалим без свідомості;

29) Порядок надання домедичної допомоги особам при підозрі на передозування опіоїдами.

Психологічна безпека поліцейського на місці події з наявними постраждалими полягає в подоланні негативних впливів надзвичайної ситуації під час надання домедичної допомоги. Для цього, зокрема, доцільно: уникати завдання психологічної або фізичної шкоди самому собі, потерпілому або іншим особам, а також враховувати власні емоційні, фізичні та технічні можливості.

Поліцейський майже половину робочого часу перебуває в екстремальних умовах, які ускладнюють умови виконання службових обов'язків, вимагають швидких адекватних дій. Постійне перебування в стресовій ситуації виснажує психологічно. Під час перебування на місці події з наявними постраждалими, особливо, під час надзвичайних ситуацій (масові травми, ризик вибуху) поліцейський безпосередньо відчуває різноманітні види емоції: неконтрольований страх, паніку, жах, оціпеніння, що негативно впливає на його особисту безпеку. Постійні великі психологічні та емоційні навантаження, перебування у стресовому стані та необхідність бути уважним та обережним призводить до гальмування інстинкту самозбереження, збільшує ризик особистої помилки.

Передусім для подолання стресу на початку надання домедичної допомоги поліцейському доцільно зосередитися та заспокоїтись. Це допоможе заспокоїти постраждалого, його рідних та друзів, інше оточення. Якщо людина не дихає, наприклад, необхідно не давати марних надій присутнім особам і пояснити, що шанси зберегти життя дуже малі. Задля забезпечення більшої впевненості у своїх діях доцільно покликати когось на допомогу серед оточення.

Під час роботи з постраждалими на місці події велике значення має професійність напарника. Серед двох патрульних поліцейських один надає домедичну допомогу (контакт), другий здійснює прикриття та тримає зв'язок із оператором 102 і 103. Безперечно, для надання домедичної допомоги залучається більш морально, психологічно та фізично витривала особа, впевнена у власних силах, знаннях і практичних навичках. У крайніх випадках, якщо дозволяє тактична ситуація, напарник-прикриття може замінити контакт під час реанімаційних заходів, якщо до прибуття медичної допомоги у поліцейського-контактера закінчилися сили проводити серцево-легеневу реанімацію.

Під час роботи з постраждалим доцільно ставитись до нього як до особи, яка являє собою загрозу невідомого ступеня, оскільки в ситуації без очевидців невідомо, хто правопорушник, а хто законотрушній постраждалий.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VII. *Відомості Верховної Ради України*. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text>.
2. Положення про Експертну службу Міністерства внутрішніх справ України : затв. наказом МВС України від 03.11.2015 р. № 1343. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1390-15#Text>.
3. Про затвердження Інструкції з організації діяльності кінологічних підрозділів Національної поліції України : наказ МВС України від 01.11.2016 № 1145.
4. Про затвердження Інструкції із заходів безпеки при поводженні зі зброєю : наказ МВС України від 01.02.2016 р. № 70.
5. Про затвердження Інструкції про поводження з вибуховими матеріалами в органах і підрозділах Національної поліції України та підрозділах Експертної служби Міністерства внутрішніх справ України : наказ МВС України від 19.08.2019 р. № 691. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1081-19#Text>.
6. Про затвердження Положення про Вибухотехнічну кваліфікаційну комісію МВС України та порядок надання працівникам органів внутрішніх справ та їх позбавлення права самостійного проведення спеціальних вибухотехнічних робіт : наказ МВС України від 15 грудня 2011 р. № 924. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0046-12#Text>.
7. Забезпечення охорони праці та особистої безпеки в Національній поліції України : навч. посіб. / кол. авт. ; за заг. ред. д-ра біол. наук, проф. В. Г. Грибана, канд. юрид. наук В. А. Глуховері. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ ; Ліра ЛТД, 2017. 212 с.
8. Пес. Матеріал з Вікіпедії – вільної енциклопедії. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9F%D0%B5%D1%81>.
9. Ткаченко І. О. Ризики у транспортних процесах : навч. посіб. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2017. 114 с.
10. Про затвердження Типового положення про порядок проведення навчання і перевірки знань з питань охорони праці та Переліку робіт з підвищеною небезпекою : наказ Держнаглядохоронпраці України від 26.01.2005 р. № 15. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0231-05#Text>.
11. Комісаров О. Г., Собакарь А. О., Соболь Е. Ю., Юнін О. С. Тактико-спеціальна підготовка : навч. посіб. Дніпро : ДДУВС, 2017. 277 с.
12. Тьорло О. І., Йосипів Ю. Р., Синенький В. М. Тактико-спеціальна підготовка працівників Національної поліції : навч. посіб. Львів : ЛьвДУВС, 2018. 480 с.
13. Мислива О. О. Основи надання патрульною поліцією невідкладної (домедичної та медичної) допомоги постраждалим особам : навч. посіб. Дніпро : Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ, 2018. 144 с.
14. Перша допомога. Товариство Червоного Хреста. Довідник для

населення. URL: http://redcross.org.ua/wp-content/uploads/2016/10/Справочник-ПП-Американский-КК_last.pdf.

15. Дослідження причин травматизму працівників патрульної поліції. Наукова робота. URL :

https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:UC4384StpIEJ:https://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/P_vcheniy_secretar/%25D0%259E%25D0%25A5%25D0%259E%25D0%25A0%25D0%259E%25D0%259D%25D0%2590_%25D0%259F%25D0%25A0%25D0%2590%25D0%25A6%25D0%2586/2021/Travmatizm_Politsii.pdf+%&cd=1&hl=ru&ct=clnk&gl=ua&client=opera.

17. Schuchat A. CDC COVID-19. Response Team Public Health Response to the Initiation and Spread of Pandemic COVID-19 in the United States, February 24-April 21, 2020. MMWR Morb Mortal Wkly Rep. 2020 May 8; 69(18):551-556. DOI: 10.15585/mmwr.mm6918e2.

18. Rothan HA, Byrareddy SN. The epidemiology and pathogenesis of coronavirus disease (COVID-19) outbreak. J Autoimmun. 2020 May; 109:102433. DOI: 10.1016/j.jaut.2020.102433. Epub 2020 Feb 26.

19. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII. *Відомості Верховної Ради України*. 1993. № 4. ст. 19.

20. Про екстрену медичну допомогу : Закон України від 5 липня 2012 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2013. № 30. Ст. 340.

21. Кримінальний кодекс України від 01 квітня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 25–26.

22. Кодекс України про адміністративні правопорушення. *Відомості Верховної Ради УРСР*. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

23. Про Правила дорожнього руху. *Офіційний вісник України*. 2001. № 41. Ст. 1852.

24. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.06.2014 р. № 398. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-14#n15>

25. Нормативно-правові основи надання домедичної допомоги. URL: https://arm.naiu.kiev.ua/books/home_preparation/info/lec1.html

26. Суд оприлюднив деталі вироку шістьом патрульним за смерть 22-річного львів'янина. URL: <https://zaxid.net/news/>

27. Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах : наказ Міністерства охорони здоров'я України від 16.06.2014 р. № 398. *Офіційний вісник України*. 2014 р. № 59. Ст. 1621. С. 54. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0750-14#n15>

ІНСТРУКЦІЯ ІЗ ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ
ПРИ ПОВОДЖЕННІ ЗІ ЗБРОЄЮ
(наказ МВС України від 01.02.2016 №70)

ВИТЯГ

РОЗДІЛ І
Загальні положення

1. Ця Інструкція визначає систему заходів, спрямованих на забезпечення особистої безпеки поліцейських, запобігання загибелі, пораненням і травмуванню їх та інших осіб під час поводження з вогнепальною зброєю, ручним протитанковим і підствольним гранатометами, реактивною протитанковою і бойовою ручною гранатами (далі – зброя).

2. Вимоги цієї Інструкції поширюються на всіх без винятку поліцейських центрального органу управління поліції, його територіальних (у тому числі міжрегіональних) органів в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, районах, містах, районах у містах (далі – орган поліції), державних установ (далі – установа), навчальних закладів із специфічними умовами навчання, які здійснюють підготовку поліцейських (далі – заклад).

3. Забезпечення особистої безпеки поліцейськими при поводженні зі зброєю є складовою частиною службової діяльності органів (закладів, установ) поліції і здійснюється під час:

1) вивчення матеріальної частини зброї, навчання правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні зі зброєю і влучній стрільбі в закладах (установах) та за місцем служби в системі службової підготовки;

2) закріплення за поліцейськими вогнепальної зброї;

3) отримання і здачі зброї в черговій частині органу (закладу, установи) поліції;

4) виконання службових обов'язків поліцейськими з протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

5) проведення навчально-тренувальних стрільб;

6) постійного зберігання та носіння вогнепальної зброї і боєприпасів поліцейськими;

7) чищення зброї;

8) вилучення зброї та боєприпасів;

9) перевірок наявності та організації зберігання зброї і боєприпасів.

4. Основні правила дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю:

1) безпека при стрільбі (метанні гранат) забезпечується точним виконанням вимог, що встановлені цією Інструкцією, а також правильною організацією практичних стрільб та дисциплінованістю їх учасників;

2) кожен поліцейський повинен знати та точно виконувати встановлені цією Інструкцією заходи безпеки при поводженні зі зброєю та боєприпасами.

5. Вогнепальна зброя закріплюється за поліцейським, який склав Присягу на вірність Українському народові, завершив навчання у закладі (установі) та/або пройшов первинну професійну підготовку і направлений для подальшого проходження служби, а також склав заліки із знання матеріальної частини зброї, порядку і правил її застосування, заходів безпеки при поводженні з нею, виконав норматив з вогневої підготовки та вправу зі стрільби.

6. Поліцейський, за яким закріплена вогнепальна зброя, зобов'язаний:

1) знати та точно виконувати вимоги, встановлені цією Інструкцією;

2) забезпечити зберігання зброї і підтримувати її у справному та змащеному стані;

3) отримавши вогнепальну зброю та боєприпаси, діяти відповідно до вимог, передбачених розділами III, IV цієї Інструкції;

4) під час виконання службових обов'язків, проведення практичних стрільб постійно контролювати наявність отриманої зброї (боєприпасів) та не допускати випадіння її або витягування з кобури (спеціального спорядження) іншими особами;

5) здати зброю і боєприпаси до чергової частини органу (закладу, установи) поліції негайно після виконання службових обов'язків. У разі неможливості своєчасного прибуття до органу (закладу, установи) поліції повідомити про це безпосереднього керівника і далі діяти за його наказом.

7. Перевірка в поліцейських рівня знань із заходів безпеки при поводженні зі зброєю відображається у внутрішній документації органу (закладу, установи) поліції та проводиться, зокрема:

1) перед призначенням на вищу посаду, закріпленням вогнепальної зброї;

2) під час інструктажів поліцейських перед заступанням на службу, виконанням службових обов'язків з протидії злочинності, підтримання публічної безпеки і порядку;

3) під час перевірки несення служби поліцейськими органів (закладів, установ) поліції;

4) перед проведенням практичних стрільб;

5) не рідше двох разів на рік комісією, яка призначається наказом керівника органу (закладу, установи) поліції. Результати перевірки знань

поліцейських оформляються протоколом засідання комісії з перевірки рівня знань із заходів безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю (додаток 1);

б) під час проведення підсумкової перевірки рівня службової підготовленості поліцейських за результатами навчального року, комплексних інспектувань, контрольних та цільових перевірок органу (закладу, установи) поліції.

8. Працівник підрозділу кадрового забезпечення органу (закладу, установи) поліції заповнює картку-застереження і передає її уповноваженому працівнику чергової частини органу (закладу, установи) поліції (далі – оперативний черговий), якщо поліцейський:

1) показав рівень знань із заходів безпеки при поводженні зі зброєю, порядку і правил її застосування і використання нижче ніж «добре»;

2) показав рівень знань матеріальної частини зброї нижче ніж «задовільно»;

3) не виконав норматив з вогневої підготовки або вправу зі стрільби.

Протягом тижня з цим поліцейським проводяться додаткові заняття з вогневої підготовки і повторна перевірка рівня знань (складання заліку).

Після позитивного складання заліку картка-застереження з чергової частини вилучається.

9. Організація занять і перевірка рівня знань у поліцейських заходів безпеки при поводженні зі зброєю покладаються на керівника органу (закладу, установи) поліції.

10. Категорично забороняється:

1) виймати зброю (боєприпаси) з кобури (спеціального спорядження, підсумка) без потреби;

2) тримати палець на спусковому гачку без необхідності;

3) знімати запобіжник з положення «запобігання» в усіх випадках, *не пов'язаних зі стрільбою*;

4) *закривати або затикати* сторонніми предметами канал ствола, що при пострілі може призвести до його роздуття чи розриву;

5) *безпідставно* спрямовувати ствол зброї у бік людей, транспорту, будинків, інших будівель та споруд. За необхідності зброя спрямовується на поверхню, яка в змозі прийняти кулю, наприклад: на землю, стовбур дерева, кулеуловлювач або вгору під кутом 45–60 градусів;

6) залишати зброю *без нагляду*, а також *передавати* її іншим особам;

7) користуватися *без необхідності* чужою зброєю та/або зброєю, навички поводження з якою відсутні;

8) проводити чищення зброї у *невідведених* для цього місцях, змащувати її бензином та іншими легкозаймистими речовинами, а також абразивними матеріалами, допускати наявність відкритого полум'я під час її чищення;

9) при поводженні з боєприпасами *допускати* їх пошкодження, забруднення тощо.

11. Особа, яка допустила порушення заходів безпеки при поводженні зі зброєю, відповідає в установленому законодавством порядку.

РОЗДІЛ II. Інструктаж з питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю

1. Види інструктажів з питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю:

- 1) первинний інструктаж;
- 2) цільовий інструктаж.

2. Первинний інструктаж проводиться з поліцейськими, які:

- 1) щойно призначені на посаду до органу (закладу, установи) поліції;
- 2) зараховані на курси первинної професійної підготовки;
- 3) зараховані на навчання до закладу (установи) або прибули до органу (закладу, установи) поліції для проходження стажування (практики).

3. Згідно з орієнтовним переліком питань первинного інструктажу, передбаченим додатком 3 до цієї Інструкції, такий інструктаж проводять:

- 1) керівник (заступник керівника, уповноважена особа від керівництва) органу (закладу, установи) поліції;
- 2) працівник підрозділу професійного навчання, інструктор з особистої безпеки, викладач профільної кафедри (циклу).

4. Цільовий інструктаж проводиться з поліцейськими перед:

- 1) виконанням службових завдань, пов'язаних із можливим застосуванням або використанням зброї;
- 2) проведенням спеціальних операцій;
- 3) проведенням практичних стрільб;
- 4) проведенням командно-штабних навчань;
- 5) відрядженням з вогнепальною зброєю.

(Працівнику підрозділу, який виїздить у відрядження, зброя й боєприпаси видаються на підставі його рапорту з резолюцією керівника підрозділу та підпису працівника в розділі «А» частини першої книги форми № 5).

Найменування, номери виданої зброї й кількість боєприпасів записуються в посвідчення про відрядження, що засвідчується підписом керівника підрозділу й відбитком гербової печатки.

Відряджені працівники при відсутності можливості надійного збереження табельної вогнепальної зброї й боєприпасів за місцем тимчасового проживання (а учасники змагань – обов'язково) здають зброю до чергової частини найближчого органу внутрішніх справ на тимчасове

зберігання, про що робиться відповідний запис у розділі «Б» частини першої книги форми № 5.)

5. Цільовий інструктаж проводять:

- 1) особи, передбачені пунктом 3 цього розділу;
- 2) керівник стрільб;
- 3) керівник спеціальної операції;
- 4) керівник командно-штабних навчань.

Місце проведення цільового інструктажу визначається особою, яка його проводить, виходячи з конкретного завдання.

Цільовий інструктаж завершується перевіркою рівня знань, а саме: усним опитуванням знання матеріальної частини зброї, правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні з нею, основ, правил і прийомів стрільби, а також перевіркою набутих навичок безпечного поводження зі зброєю. Рівень знань перевіряє особа, яка проводила інструктаж.

6. Запис про проведення первинного (цільового) інструктажу робить особа, яка його проводила, у журналі реєстрації інструктажів з питань дотримання заходів безпеки при поводженні зі зброєю (додаток 4) (далі – журнал).

Журнал має бути прошнурований, пронумерований, скріплений печаткою, зареєстрований у відповідному підрозділі та зберігатися в черговій частині органу (закладу, установи) поліції.

РОЗДІЛ III. Порядок дій та заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю і боєприпасами під час їх отримання та здачі до чергової частини

1. Порядок отримання вогнепальної зброї і боєприпасів.

Про необхідність отримання поліцейськими зброї та боєприпасів керівник (заступник керівника, уповноважена особа від керівництва) органу (закладу, установи) поліції повідомляє оперативного чергового про необхідність їх видачі.

З дозволу оперативного чергового під контролем керівника (заступника керівника, уповноваженої особи від керівництва) органу (закладу, установи) поліції поліцейські по одному заходять до спеціально обладнаної кімнати чергової частини для отримання зброї і боєприпасів.

(Працівник віддає картку-замісник оперативному черговому, а замість неї отримує вогнепальну зброю, боєприпаси та ставить підпис у книзі форми № 5).

Отримавши вогнепальну зброю і боєприпаси, поліцейський здійснює їх огляд та зобов'язаний:

1) спрямувати ствол зброї в напрямку кулеуловлювача, при цьому вказівний палець повинен знаходитися на спусковій скобі;

2) перевірити наявність патрона в патроннику (зняти зброю із запобіжника, відвести затвор (затворну раму з газовим поршнем) у заднє положення, поставити його на затворну затримку (утримувати затворну раму з газовим поршнем у задньому положенні) та оглянути патронник);

3) переконавшись у відсутності патрона у патроннику повернути затвор у переднє положення (відпустити затворну раму з газовим поршнем);

4) здійснити спуск курка з бойового взводу в напрямку кулеуловлювача;

5) ввімкнути запобіжник;

6) перевірити кількість та стан отриманих патронів та самостійно спорядити ними магазини;

7) помістити запасний магазин (магазини) до кишені кобури (спеціального спорядження, підсумка для магазинів, розвантажувального жилета);

8) приєднати пістолет до пістолетного ремінця та помістити до кобури (спеціального спорядження), після чого, не виймаючи його, вставити основний магазин в основу рукоятки (приєднати основний магазин до ствольної коробки та помістити автомат у положення «на ремінь» «на груди», «за спину», «на плече»).

При огляді зброї необхідно перевірити:

1) відповідність номерів на затворі, запобіжнику та магазинах номеру на рамці пістолета (відповідність номерів на ствольній коробці, затворній рамі з газовим поршнем номеру на кришці ствольної коробки автомата);

2) відсутність на металевих частинах зброї нальоту, іржі, бруду, подряпин, тріщин;

3) справність частин зброї;

4) стан утримання магазину в основі рукоятки (ствольної коробки);

5) чистоту каналу ствола.

У разі виявлення несправностей зброї їх необхідно терміново усунути. Якщо в органі (закладі, установі) поліції вони не можуть бути усунені, зброя направляється до ремонтної майстерні. На час ремонту зброї за поліцейським закріплюється інша (резервна) зброя.

При огляді патронів необхідно перевірити:

1) відсутність на гільзах іржі й зеленого нальоту, особливо на капсулі, ум'ятин, подряпин, що перешкоджають входженню патрона до патронника;

2) чи не витягується куля з гільзи рукою, чи не виступає капсуль вище поверхні дна гільзи. Патрони з такими дефектами повинні бути відібрані і здані до чергової частини органу (закладу, установи) поліції;

3) відсутність навчальних патронів серед бойових.

Якщо патрони забруднені, вкриті незначним зеленим нальотом або іржею, їх необхідно витерти сухою чистою ганчіркою.

2. Порядок здачі вогнепальної зброї і боєприпасів.

Вогнепальна зброя і боєприпаси після виконання службових обов'язків або в разі відсутності потреби негайно здаються на зберігання до чергової частини органу (закладу, установи) поліції.

Про необхідність здачі зброї та боєприпасів поліцейськими керівник (заступник керівника, уповноважена особа від керівництва) органу (закладу, установи) поліції повідомляє оперативного чергового, який їх приймає.

З дозволу оперативного чергового під контролем керівника (заступника керівника, уповноваженої особи від керівництва) органу (закладу, установи) поліції поліцейські по одному заходять до спеціально обладнаної кімнати чергової частини для здачі зброї та боєприпасів, проводять розряджання зброї і здають її та боєприпаси оперативному черговому.

Розряджання зброї проводиться біля кулеуловлювача, при цьому ствол зброї повинен бути спрямований в його напрямку.

При розряджанні зброї необхідно:

1) не виймаючи пістолет з кобури, витягти магазини з основи рукоятки і з кишені кобури (не змінюючи положення автомата, від'єднати основний магазин та вийняти з підсумка запасний);

2) самостійно вийняти патрони з магазинів, перевірити їх кількість та стан;

3) від'єднати пістолет від пістолетного ремінця та дістати його з кобури (спеціального спорядження) (зняти автомат з положення «на ремні», «на грудях», «на плечі»);

4) перевірити наявність патрона в патроннику (вимкнути запобіжник, відвести затвор (затворну раму з газовим поршнем) у заднє положення, поставити його на затворну затримку (утримувати затворну раму з газовим поршнем у задньому положенні) та оглянути патронник);

5) переконавшись у відсутності патрона в патроннику, повернути затвор у переднє положення (відпустити затворну раму з газовим поршнем);

6) здійснити спуск курка з бойового взводу в напрямку кулеуловлювача;

7) ввімкнути запобіжник.

При прийманні від поліцейського вогнепальної зброї і боєприпасів оперативний черговий звіряє їх номери і кількість, візуально перевіряє їх стан (змащення), розкладає по встановлених для зберігання шафах та місцях і повертає картку-замісник.

Про факти втрати (затримки із здачею) вогнепальної зброї і боєприпасів поліцейськими оперативний черговий доповідає в установленому порядку керівнику (заступнику керівника, уповноваженій особі від керівництва) органу (закладу, установи) поліції і далі діє за його вказівкою відповідно до законодавства.

РОЗДІЛ IV. Заходи безпеки при поводженні з вогнепальною зброєю під час несення служби

1. Вогнепальна зброя та боєприпаси до неї видаються поліцейському під його особисту відповідальність, який зобов'язаний берегти і підтримувати в належному стані передану йому в користування вогнепальну зброю (боєприпаси) та обачливо поводитися з нею (ними) відповідно до вимог цієї Інструкції.

2. Керівник (заступник керівника, уповноважена особа від керівництва) органу (закладу, установи) поліції під час проведення інструктажу наряду, що заступає на службу, в обов'язковому порядку перевіряє знання поліцейськими матеріальної частини виданої їм зброї, правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні з нею, а під час перевірок несення служби поліцейськими перевіряє наявність у них зброї (боєприпасів) та дотримання правил її носіння.

3. В однострої необхідно пістолет носити в кобурі з пістолетним ремінцем на надійно застебнутому поясному ремені, при цьому кобура повинна знаходитися спереду, з лівого або правого боку; автомат носити на автоматному ремені в положенні «на плечі», «на грудях», «на ремні», «за спиною».

4. У цивільному одязі зброю необхідно носити на спеціальному спорядженні з дотриманням заходів запобігання її випаданню або витягуванню іншими особами.

5. Під час несення служби поліцейським слід постійно контролювати наявність отриманої зброї, а саме:

1) перед застосуванням заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, подолання перешкод, якщо пістолет був оголений, необхідно увімкнути на ньому запобіжник, покласти в кобуру (спеціального спорядження) та вжити заходів, які б унеможливили його втрату;

2) після застосування заходів фізичного впливу, спеціальних засобів, подолання перешкод, падіння, виходу з місця значного скупчення людей, міського та іншого транспорту слід негайно перевірити наявність зброї, а також стан кобури (спеціального спорядження, автоматного ременя).

6. Під час несення служби категорично забороняється:

1) проводити розбирання зброї;

2) вимикати запобіжник, досилати патрон до патронника, якщо в застосуванні чи використанні зброї немає необхідності. Недбале або необережне поводження зі зброєю, особливо якщо патрон знаходиться в патроннику, може призвести до випадкового пострілу;

3) від'єднувати магазин від зброї та виймати з нього патрони.

РОЗДІЛ V. Заходи безпеки при поводженні зі зброєю під час проведення навчально-тренувальних стрільб

1. Організація і проведення з поліцейськими навчально-тренувальних стрільб здійснюються відповідно до вимог нормативно-правових актів Міністерства внутрішніх справ України та організаційно-розпорядчих актів Національної поліції України.

2. Безпека при проведенні стрільб забезпечується їх чіткою організацією, безумовним виконанням заходів безпеки та високим станом дисципліни.

3. Керівник стрільб (інструктор з особистої безпеки) перед кожним практичним заняттям з використанням зброї перевіряє рівень знань поліцейськими матеріальної частини зброї, правил та порядку її застосування і використання, заходів безпеки при поводженні з нею. Поліцейські, які не засвоїли правил та порядку застосування і використання зброї, заходів безпеки при поводженні з нею, до проведення стрільб не допускаються.

4. Перед початком стрільб ретельно оглядається територія стрільбища (тиру). У разі проведення стрільб на стрільбищі виставляється наглядач, наряд оточення та призначається старший наряду оточення. За необхідності призначаються показувачі мішеней, в яких керівник стрільб обов'язково перевіряє знання заходів безпеки та їх обов'язків, після чого старший наряду оточення та показувачі мішеней розводяться по місцях виконання обов'язків і перевіряється зв'язок з ними.

5. При виконанні вправ зі стрільби, які передбачають поворот, розворот, перекид, стрибки до моменту відкриття вогню, зброя повинна знаходитися на запобіжнику.

6. При пересуванні під час виконання вправ зі стрільби, у паузах між пострілами (у необмежений час) зброя повинна бути спрямована в сторону мішеней, а вказівний палець знаходитися на спусковій скобі чи затворі (затворній рамі з газовим поршнем).

7. Дозвіл на відкриття вогню дає виключно керівник стрільб. Вести вогонь у тирі (на стрільбищі) дозволяється тільки після команди «Вогонь!» («Старт!»). Стрільба зупиняється за командою «Відбій!» («Стоп!» або «Стій! Припинити вогонь!»). У період від команди «Відбій!» до команди «Вогонь!» будь-кому забороняється перебувати на рубежі відкриття вогню, підходити та торкатися зброї і боєприпасів, що там знаходяться.

8. Стрільба з ручного протитанкового та підствольного гранатометів, а також виконання вправ з бойовою ручною гранатою проводяться виключно

на стрільбищі (полігоні).

9. Під час проведення навчально-тренувальних стрільб використовуються протишумові навушники та захисні окуляри.

10. Ведення вогню повинно бути терміново припинено кожним стріляючим самотійно або за командою керівника стрільб у випадках:

1) появи людей, машин, тварин у зоні ведення вогню, низьколітаючих літальних апаратів над районом проведення стрільб;

2) підняття білого прапора (у темну пору доби – увімкнення світла ліхтаря білого кольору) на командному пункті чи бліндажі (укритті), подачі сигналу ракети білого кольору;

3) виникнення пожежі під час стрільби;

4) втрати орієнтира під час проведення стрільб в темну пору доби.

11. Під час виконання вправи зі стрільби категорично забороняється:

1) заряджати зброю бойовими чи холостими патронами без команди керівника стрільб;

2) виймати зброю з кобури (чохла) без дозволу керівника стрільб;

3) спрямовувати зброю (незалежно від того, заряджена вона чи ні) у бік людей та місця, де вони можуть перебувати;

4) відкривати вогонь без команди керівника стрільб, у небезпечних напрямках, з несправної зброї та коли піднято білий прапор (увімкнено світло ліхтаря білого кольору) на командному пункті;

5) одягати, поправляти та знімати протишумові навушники і захисні окуляри зі зброєю в руках, а також після команди «Вогонь!» («Старт!»);

6) залишати зброю (боєприпаси) на рубежі відкриття вогню та передавати іншим особам без дозволу керівника стрільб.

Навчальне видання

ОСОБИСТА БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ ПОЛІЦІЇ
ПІД ЧАС ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

Методичні рекомендації

Колектив авторів

За редакцією
к.ю.н., доц. *В.Д. Поливанюка*

Редактор, оригінал-макет, дизайн – *А.В. Самотуга*
Редактор *О.М. Врублевська*

Підп. до друку 24.12.2021. Формат 60x84/16. Гарнітура – Times.
Друк трафаретний (RISO), цифровий. Папір офісний. Ум.-друк. арк. 4,25. Тираж 50 прим.

Надруковано у Дніпропетровському державному університеті внутрішніх справ
49000, м. Дніпро, просп. Гагаріна, 26, rrv_vonr@dduvs.in.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6054 від 28.02.2018